

Митрополит ІЛАРІОН

**КНИГА НАШОГО БУТТЯ
на чужині**

**БЕРЕЖИМО ВСЕ СВОЄ РІДНЕ!
ІДЕОЛОГІЧНО-ІСТОРИЧНІ НАРИСИ**

Вінніпег

1956

ПРАЦІ Й ВИДАННЯ МИТРОПОЛИТА ІЛАРІОНА.

Оці праці й видання Митрополита Іларіона (проф. Д-ра Івана Огієнка) можна дістати в Видавництві "Наша Культура":

1. Легенди світу, 1946 р., 93 ст., ціна 75 центів, люксове видання. Париж.

2. Марія Єгиптянка, поема, 1947 р., ст. 86, люксове видання. Ціна 75 центів. Париж.

3. На Голготі, поема, 75 ц., 90 ст., 1947 р., люксове видання. Париж.

4. Туми, поема, 1947 р., 16 ст., люксове видання. Ціна 20 центів. Париж.

5. Прометей, поема, 1948 р., 68 ст. Ціна 30 центів. Як люди досягли першої культури.

6. Народження Людини, філософська містерія на п'ять дій. 1948 р., 122 ст. Ціна 50 ц.

7. Слово про Ігорів похід, велична пам'ятка української літератури XII віку, 1949 р., 200 ст. Ціна 1 дол. Опис, дослід і сам текст.

8. Історія української літературної мови, 2 дол., 384 ст. 1950 р. З багатьма малюнками.

9. Українська літературна мова. Граматичні основи літературної мови, Саскатун 347 ст. 1951 р. Ціна 3 дол., в оправі — 4 дол.

10. Український літературний наголос. Мовознавча монографія. 304 ст. 1952 р. 3 дол.

11. "Слово Істини", український православний Молитовник, 96 ст., 1950 р. Ціна 25 центів.

12. Українська Церква — Церква первозванна, 1949 р., 32 ст. Ціна 10 ц.

13. Жертва Вечірня (Ісус і Варавва), поема, 48 ст. Ціна 10 ц.

Митрополит ІЛАРІОН

КНИГА НАШОГО БУТТЯ на чужині

БЕРЕЖІМО ВСЕ СВОЄ РІДНЕ!

ІДЕОЛОГІЧНО-ІСТОРИЧНІ НАРИСИ

diasporiana.org.ua

Вінніпег

Українське Наукове Богословське

Товариство

1956

**ЧАСТИНА І:
ВСТУП.**

Передрук з "Віри й Культури" 1955 р. з
додатками.

Printed by
The Christian Press, Ltd., Winnipeg, Canada

ЧАСТИНА I: ВСТУП.

I.

ЯК ЖИТИ НА ЧУЖИНІ.

1. ЖИТТЯ НА ЧУЖИНІ ВИНАРОДОВЛЮЄ.

Життя серед іншонаціональних і іншовірних завжди сильно впливає на нас, — впливає чуже оточення й його інше життя. І легко веде до винародовлення, яке занпащує нас, як члена певної нації, якщо ми не противимося тому.

Кругом нас чужі люди, — з іншою културою, з іншою мовою, з іншими звичаями, з іншою, чужою нам Вірою. А сучасна людина — твір ідейно наскрізь національний. Як же їй застосуватися до нових обставин? Чи безборонно потопати в чужому морі, чи рятувати свою окремішність, — свою національність, свою Віру, цебто, свою істоту?

Навіть дерево, пересажене на іншу землю, часто не приймається, і треба належно плекати його, щоб воно не всохло. Так і людину треба належно берегти, щоб вона не стратила своїх кращих якостей.

2. ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА БЕРЕЖЕ ВІД ВИНАРОДОВЛЕННЯ.

Як же нам жити на чужині, щоб таки не винародовитися, щоб таки позостатися українцем, і щоб таки не втратити своєї Віри?

Церква має на це свою готову віковічну відповідь. Відповідь мудру, відповідь справді помічну.

Церква наша Українська Православна ще від початку свого сіяла серед нас національну ідею, завжди пильнуючи, щоб ми не винародовлювались.

Бо ж ми і в своїй рідній землі зростали серед чужинців, що намагались винародовити нас, — це росіяни й поляки. Православна Віра — то Віра національна з істоти своєї, і власне вона здавна вже ясно навчає, як треба жити, щоб не винародовитись, щоб бути корисним членом своєї нації.

Католицька Віра, навпаки, — сіяла й сіє інтернаціоналізм, тому від винародовлення не боронить. Скажемо, коли б Чехія не порвала була зо своїм католицтвом, вона була б винародовлена німцями католиками докраю.

Кирил і Methodій, чи кирило-методіївська ідея взагалі, — це явище можливе тільки в Православній Церкві. У Католицькій Церкві воно не-

можливе: католики арештували Methodія за вживання слов'янської мови в Богослужбах, і майже чотири роки продержали його у в'язниці.*

3. БЕРЕЖІМО ВСЕ СВОЄ РІДНЕ.

Ще в Старому Заповіті був Вавилонський Полон (597-528 до Хр.), до якого на 70 літ попали були старі гебреї. І тоді вже Пророки видвигнули програму спасіння, — національну ідею: берегти свою Віру, свої звичаї, свою мову, і тим збережеш національну істоту свою.

І Українська Православна Церква усім своїм синам, у розсіянні суцям, голосно каже:

— Бережіть усе своє рідне!

Бережіть, щоб не винародовитися, щоб не забути народу, з якого ти вийшов.

І ця віковічна наука Церкви правдиво корисна для всього українського народу, для всієї нашої Батьківщини. Це наука нашого життя.

— Ми мусимо zostаватися таки українцями, хоч і живемо в другій своїй Батьківщині. Бувши добрим, скаже-

---

* Проф. І. Огієнко: Кирил і Methodій, том II ст. 17-33, 1928 р.

мо, канадійцем по державній приналежності, ми мусимо позостатися таки українцями — по Вірі, по культурі, по звичаях, по мові.

В Європі й за морем нема насильного державного винародовлення, — навпаки, тут плекаються різні національні культури. Усі рівні, усі шановані, усі корисні. Але може легко винародовити саме життя, а воно сильніше за державу.

4. ЛЮДИНА — ЦЕ ВИТВІР ДОВГОЇ ІСТОРІЇ.

Ніколи не забуваймо, що кожен плід виявляє в собі все попереднє довге плекання, яке одержало дерево, поки зродило його. Так і кожна людина виявляє на собі і в собі все, що складає культурне вікове багатство народу, який його породив.

За кожною людиною стоять усі покоління його предків, увесь запас їхнього знання, увесь досвід, зібраний віками його оточенням. Людина втягає в себе все, що складає душу її народу, славу його перемог, сором його поразок, гіркоту його рабства, скорботу й радість усіх попередніх поколінь.

Релігія, обряди, епос, народні пісні, мудрість попередніх віків, передання, казки, повір'я, пережитки

довгих століть, — усе це склало людину, у нас — православного українця. І людина виявляє й відбиває все це, дише ним і живе ним. Це її рідна стихія, її рідна кров, що дзюркоче в її жилах, і це все сприймається нею з молоком матері.*

Це саме підкреслював і наш письменник і історик П. Куліш: “Минуле зв'язане з сучасним органічно, і нема нічого в сучасному, що не мало б свого коріння в минулому”.

5. ХТО КИДАЄ ПРАВОСЛАВНУ ВІРУ, ТОЙ ТИМ НИЩИТЬ УКРАЇНСЬКУ КУЛЬТУРУ Й ІСТОРІЮ.

Це довгий шлях, як повстає дух народній, у нашому випадку — дух український, православний. І безборонно ламати цього духа не можна. Не можна, бо в цьому дусі відбилися попередні довгі віки його життя, відбилася вся його історія, як члена окремої нації.

Скажемо, коли б ми, українці, перемінили свою тисячелітню Віру Православну на Католицьку, то ми відразу знищили б свою віковичну українську традицію, свою культуру, цебто, — знищили б себе, як окрему на-

---

* Проф. Архимандрит Киприан: Антропология. Париж, 1950 р. ст. 7.

цію. І треба було б знову тисячеліття, щоб стати новою нацією, — тисячеліття страждань і поневірянь, бо нас, як зрадників і відступників від своєї віковичної Віри, ніхто поважати не став би.

Звичайно, ми могли б прийняти чужу нам Віру поверхово, позоставляючи в себе православні звичаї, але тоді ми духово мусіли б перероджуватись, витворюючи нову ідеологію, — зрадницьку, валенродівську.

Кожна людина — то витвір своєї власної історії, усього свого довгого минулого. Відірватися від усього того вона безкарно не може, — хто покине своє національне, а особливо Віру, той засуджує себе й свої наступні покоління на довге духове поневіряння. Бо буде жити, як та овечка заблудла.

Десять років Іван Франко, посварившись з українцями, служив полякам. Але зжитися з ними не міг, і мусів покинути їх.

У розсіянні треба вміти й добре знати, як належить жити, хто не хоче втопитися в чужому морі, що оточує нас. Як жити на чужині, щоб таки позостатися українцем, і то українцем “кровним”, цебто правдивим.

І власне ця книжка, це Слово моє й призначене на те, щоб ясно пока-

зати українцям правдиву дорогу, якою нам належить іти, щоб не винародовитися, щоб таки позостатися українцем, повновартісним сином свого рідного народу.

6. ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА ДАЄ ПОВНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ.

Українська Православна Церква вернулася тепер на національну путь у своїй праці, і ставить собі завданням, як рідна мати, виховувати в Церкві повновартісних людей, — глибоко побожних, чисто православних і свідомих національно. І тому кожен, хто хоче стати правдивим українцем, іде до Православної Церкви. Бо поза Православною Церквою таким він не стане. У католицтві, скажемо, він мусить на перше місце ставити чужий Рим, а не рідний Київ.

А коли всі ті брати наші, що до жодної Церкви не належать (а їх є багато), пристануть таки до своєї Церкви Православної, вони тим помітно збільшать творчу силу українського народу за кордоном, а тим самим збільшать і силу всього українського народу. Тепер вони байдужі до Церкви, а тим самим байдужі й до України, і на неї не працюють, хоч і вдають, ніби працюють.

Так само багато українців розпливлося по різних релігійних сек-

тах, і тим стали байдужими до України. Мати Україна, що на 95% православна, чекає й їх повернення до рідного дому, щоб спільними силами, в одності духа й Віри, працювати для відродження своєї Батьківщини, своєї України.

Повновартісна людина — це тільки людина церковна, людина, вся перейнята Христовою наукою. У Церкві, і тільки в ній, людина знаходить собі найвищу школу, яка робить її повновартісним членом своєї нації. У цьому віковичне значення Церкви.

А на чужині рідна Церква набирає ще більшого значення, — вона душа наша, наше сумління, вона наша Мати, що береже своїх дітей від загибелі.

Кому Церква не Мати, тому й Бог не Отець!

І жодна світська партія, жодна світська організація не дасть тобі того, що дає тобі Православна Церква: вона єдина спасає нас, даючи нам ідеї вічні, а також виховуючи нас на повновартісних українців, усією душею й серцем своїм відданих Богові та Україні. Повне пов'язання нашого найбільшого: Бог і Україна, можливе тільки в Православії, і тільки тут воно повне.

7. БЕРЕЖИСЯ ПОЧУТТЯ МЕНШЕВАРТОСТИ.

Кожен емігрант, опинившись на чужині, бачить багато такого, чого не бачив у себе на батьківщині, часом бачить і ліпше. І в людей слабодухих часто виникає особливе почуття, що зветься меншевартість. Він меншевартий від цих чужинців!

Це надзвичайно шкідливе почуття, яке руйнує твоє національне почуття, а вкінці веде й до винародовлення. Світ Божий великий, і складається з окремих народів чи націй, і кожен народ — окреме закінчене ціле. І в тому й краса всесвіту, що народи зберігають свою окремішність, як на пишній луці кожна окрема квітка має свій окремий колір і запах.

Українець має чим погордитися, і тому нема жодних підстав, щоб до нього вчепилася тяжка хвороба еміграції, — почуття меншевартооти. Нагадаю хоч дещо з того, чим українець може гордитися перед чужинцем.

1. Найперше, наша Віра Православна, — вона Віра з Апостольських часів, і власне Православ'є зберегло Христову науку повно й найчистіше від усіх інших Вір. Історія, богослов'є і вся наука сьогодні ясно визнали, що Православ'є вище за Католицтво і за протестантство.

2. Наша українська історія — це історія окремого народу. Була в нас довга княжа доба, коли Україна була незалежною. Була в нас і доба славних гетьманів, що життя своє клали за повернення цієї незалежності. Та й тепер український народ невпинно бореться за свою державну незалежність і видає славних героїв.

А крім того, Україна завжди була тим муром, який боронив Європу від навали диких татар.

3. Мова українська — це окрема мова в родині слов'янських мов. Мова літературно вироблена, соборна для всіх своїх земель. А коли ти не знаєш мови того народу, серед якого живеш, то це не твоя меншевартість, — у всьому світі звичайно так, що людина знає головню одну мову, свого народу. Коли, скажемо, англієць попав би в Україну, то він напевно не знав би української мови.

І пам'ятаймо, що ми маємо рукописні пам'ятки вже з X-го віку, чого не має Європа.

4. Батьківщина наша Україна має землю надзвичайно родючу, а народ плодючий, — ми маємо все для хорошого життя, і багато народів завидують нам. І глибоко віримо, що історія повернеться щастям і до нас.

5. І численно наш народ переви-

щує 40 мільйонів, цебто він сильніший від багатьох інших народів.

Тут можна було б багато ще подати такого, чим може гордитися українець, і що свідчить, що почуття меншевартості мусить бути чуже йому. Так, великі історичні події змусили нас покинути свою батьківщину, але ми покинули її не назавжди, — ми свято віримо, що вернемось в Україну, а коли не ми, то вернуться діти наші! Вернемось в Україну вільну й велику.

Ось тому почуття меншевартості — воно не для українця!

**ЧАСТИНА II:
РІДНИЙ НАРОД ТА БАТЬКІВЩИНА.**

ЧАСТИНА II: РІДНИЙ НАРОД ТА БАТЬКІВЩИНА.

II.

ЛЮБИМО СВІЙ РІДНИЙ НАРОД І СЛУЖИМО ЙОМУ.

1. ІСУС ХРИСТОС НАКАЗУЄ НАМ НАЙПЕР- ШЕ ДБАТИ ПРО СВІЙ РІДНИЙ НАРОД.

Ісус Христос, Син Божий, з передвічного опрeдeлeння Бога Отця на землю зійшов і жив між нами, щоб спасти нас, і щоб показати, як нам належить жити на нашому світі. Тому й тут я буду взоруватися на житті Сина Божого, бо це нам Заповідь, як треба жити.

Ісус Христос самовіддано любив Свій народ, і все життя вірно служив йому. Посилаючи Своїх учнів на проповідь, Христос їм наказував: “На путь до поган не ходіть, і до Самарянського міста не входьте, але йдіте радніш до овечок загинулих дому Ізраїлевого!” (Мт. 10. 5-6).

Отже, Христос дбає найперше про Свій рідний народ, його спасіння — найближче Йому. Це навчальний глибокий приклад і всім нам, щоб ми

теж не занедбували служити найперше своєму рідному народові, щоб потреби свого народу були найближчі для нас. Ти українець, і оставайся ним ти й усе твоє покоління на віки вічні! Ти православний, то й позоставайся ним, поки сонце світить.

А коли ти був православним, але в якихось причин мусів зрадити йому ти чи твої предки, вертайся до нього зараз!

Такий же дуже повчальний приклад цього самого бачимо й при уздоровленні дочки хананеянки (Матвій 15. 21-28). Одна хананеянка йшла за Христом і звивала до Нього й благала: “Змилуйся надо мною, Господи, Сину Давидів, — демон тяжко дочку мою мучить!” А Він їй не відповідав ані слова. Тоді учні Його, підійшовши, благали Його та казали: “Відпусти Ти її, бо кричить вслід за нами!” А Він відповів і сказав: “Я посланий тільки до загинулих овечок дому Ізраїлевого. Не годиться взять хліб у дітей, і кинуть щенятам”... І тільки за велику Віру цієї чужинки-хананеянки Христос уздоровив дочку її.

2. СЛУЖИТИ НАРОДОВІ, ТО СЛУЖИТИ БОГОВІ.

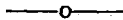
Отже, Христос любив усіх людей, але найбільше й найперше — свій

рідний народ! Це для всіх нас великий показний приклад, — робімо так і ми! Інтереси й потреби свого рідного народу ставмо на перше місце, як це робив і Христос.

Не годиться брати хліб у рідних дітей, у свого народу, і віддавати його чужим. Бо то гріх і сором служити чужому, забуваючи за свого, коли свій потребує твоєї допомоги. І кожного разу свого треба ставити вище, як чужого.

А що то є любити свій народ? Любити — то служити. Хто любить свій народ, той йому служить, служить любовно й самовіддано, ні на що не оглядаючись. Служімо ж і ми своєму народові, як служив Своему народові все життя Сам Христос, служив повсякчасно аж до кінця, аж до Хреста! Служімо зо щирим серцем та з палкою любов'ю, міцно пам'ятаючи віковічну нашу заповідь, що "Служити Народові — то служити Богові!"

З болем треба сказати, що тепер є багато й таких українців, що не служать своєму рідному народові, але служать чужому. Свій народ на Батьківщині розбитий, поневолений, розп'ятий, а є й такі на чужині, що служать власне поневільникам нашим...

III.

БЕРЕЖІМО ВСІ СВОЇ РІДНІ ЗВИЧАЇ! 1. УКРАЇНСЬКІ ЗВИЧАЇ СТВОРИЛА НАМ ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА.

Наші рідні звичаї, в яких ми виростили й виховувалися довгими віками, мають велике значення, — бо це ж вони основа нашої культури, це та підвалина, на якій стоїть наш народ, як окрема нація.

Рідні наші українські звичаї своїм постанням сягають глибокої давнини, — тієї славної доби, коли увесь наш народ був єдиний, увесь був православний. То найбільш творча доба нашої історії.

І це Православ'є — джерело українських звичаїв, основа української нації. Воно, і тільки воно одне принесло нам усе те, на чому виросла українська нація.

Православ'є створило нам українські звичаї, які стали основою нашої національної окремішности, — української нації.

Це Православ'є створило нам національного українського духа, національне українське почуття. Це зро-

били нам Православна Віра, рідні звичаї, українська мова, український народ: його історія, життя, пісні, одяг і т. ін. Усе це виплекане, усе це повстало на правословному ґрунті.

2. І ЦЕ САМ ІСУС ХРИСТОС НАВЧИВ НАС ЛЮБИТИ Й БЕРЕГТИ СВОЇ РІДНІ ЗВИЧАЙ.

За Законом Мойсеевим кожна дитина чоловічої статі мусіла бути обрізана на 8-ий день по своєму народженні (Буття 17. 12; Левит 12. 3), і тоді давалося їй відповідне ім'я. І Свята Євангелія розповідає нам, що земні Родителі Христові, Йосип та Марія, старанно виконали цього звичая свого народу — й обрізали новонароджену Дитину. “Коли виповнилося вісім день, щоб обрізати Його — розповідає Євангелист Лука (2. 21) — то Ісусом назвали Його, як був Ангол назвав, перше ніж Він в утробі зачався”. На пам'ять цього християнська Церква ще з перших віків свого життя встановила окреме Свято, — Свято Обрізання чи Найменування Господа нашого Ісуса Христа. Свято це дуже давнє, — про нього згадується вже в християнських пам'ятках IV-го віку.

3. НЕ МІНЯЙМО СВОГО ІМ'Я НА ЧУЖЕ.

Отже, Йосип і Марія назвали Дитятко ім'ям, як було прийнято в їхнього народу. Не перекручували ім'я

на чужий лад, не цуралися свого. Бо то вже початок винародовлення, коли ти міняєш своє ім'я й прізвище на чужий лад. Чи ж наші українські імена гірші від інших?

А в нас на чужині то не рідко ведеться, що наші українці люблять міняти рідне своє ім'я та своє родове прізвище на чужинне. Це вже початок винародовлення, і цього не треба робити. Є довгий список православних імен, і батько-мати можуть легко вибрати для своєї дитини те ім'я, яке їм подобається. Але не чуже!

І в родині своїй завжди називайте свою дитину тільки своїм українським ім'ям, — нехай звикне до цього, як до свого рідного, то й виріши, не стане міняти його на чуже.

Міцно бережімо все своє рідне!

4. НЕ ВІЛЬНО ЗНЕВАЖАТИ СВОЇ РІДНІ ЗВИЧАЙ.

Христові Родителі взагалі старанно виконували всі звичаї свого народу. Той же Євангелист Лука розповідає ще (2. 22), що “коли — за Законом Мойсея — минулися дні їх очищення, то до Єрусалиму Його принесли”. Це Свято Стрітення (3 М. 12. 2).

Євангелія дає нам багато яскравих прикладів, які ясно свідчать, що

й Сам Ісус Христос завжди старанно виконував усі звичаї Свого народу, шанував і любив їх. Він найвиразніше засвідчив про це прилюдно, говорячи: “Не подумайте, ніби то Я руйнувати Закон чи Пророків прийшов, — Я не руйнувати прийшов, а виповнити” (Матв. 5. 17).

Закон народу — це його віковічні звичаї, це цілий уклад його звичаєвого життя, це все йому рідне, своє, це — вся його душа. І Христос урочисто й прилюдно заявив, що Він не прийшов руйнувати Закона, — Він шанує всі звичаї Свого народу, більше того — Він їх виповняє. І власне цим Христос подав нам повчального приклада, як ми мусимо ставитися до всіх звичаїв свого рідного народу, — мусимо берегти й шанувати їх, як беріг їх Христос.

Більше того, — зветься проклятим народ, який не знає свого Закону, цебто не береже своїх рідних звичаїв: “Проклятий народ, що не знає Закону!” (Ів. 7. 49). Так говорили за часів Христа, так позосталося й навіки.

Таким чином Христос не відкинув Закону Свого рідного народу, а в тому й Своїх рідних звичаїв, — навпаки, завжди їх виконував, і Своїм прикладом освятив виконання своїх рідних звичаїв кожній людині,

кожному народові. Він, що встановив Нового Заповіта, не відкидав стародавніх звичаїв Свого народу, і навіть піддався стародавньому обрізанню, а цим прилюдно пошанував усе, що до Нього було. Бо звичаї народу — це прикметна ознака його, без яких він не може бути окремим народом, окремою нацією. І коли народ хоче бути сильним, він обов'язаний берегти все своє рідне, — нічого з рідного не опускати, нічого не цуратися.

З Євангелії бачимо, що Христос часто старанно виконував рідні звичаї Свого народу: святкував його Свята, ходив до Єрусалиму в приписаний час, виконував домашні й релігійні звичаї Свого народу й т. ін. Усе це нехай стане нам навчальним прикладом, що і всі ми мусимо старанно берегти звичаї свого рідного українського народу. У Церкві ми маємо свої рідні православні обряди, а вдома — рідні звичаї, і ми обов'язані старанно виконувати, шанувати та зберігати їх. Таке береження рідних звичаїв освятив нам Сам Ісус Христос, а на це доказів повно в Євангелії.

Третій Вселенський Собор, що відбувся в Єфесі в 431 році, в 8 Правилі наказав кожній Церкві берегти свої рідні звичаї: “Святому й Вселен-

ському Соборові вгодно, щоб кожна Єпархія заховувала в чистоті й без перешкоди ті права, які належать їй від початку, на основі звичаю, що здавна закорінився”.

А Св. Василій Великий, учитель всесвітній, своїм 1-м Каноном 317-го року наказує: “Належить іти за звичаєм кожної землі”.

5. ХТО КИДАЄ СВОЇ ЗВИЧАЇ, ТОЙ ПЕРЕСТАЄ БУТИ УКРАЇНЦЕМ.

Шануймо ж і ми звичаї свого рідного українського народу, шануймо й заховуймо їх, як Закона свого народу! Завжди міцно пам’ятаймо, що звичаї народні — це його прикметна ознака, яка робить його окремим народом, окремою нацією, і береже його від розтоплення в морі інших народів, цебто береже його від винародовлення.

Хто міняє свою споконвічну Віру Православну на іншу, напр. на Католицьку, чи переходить до якої секти, той тим самим уже втрачається для нації: він міняє свої віковічні звичаї на чужі й перестає бути національним українцем. Духом своїм він уже не буде чистим українцем, бо й центром йому стає вже чуже інше місто, інший народ: чужий і ворожий Рим замість рідного Києва.

Звичаї міцно пов’язані з Церквою,

з церковним життям, в українців — з Церквою Православною. І коли ти міняєш свою Віру, то міняєш і всі свої звичаї, міняєш рідного духа, а тим самим відриваєшся і від своєї нації. Бож Віра проймає всю істоту людини.

Люди чужої Віри будуть помалу підсовувати тобі, що твої українські звичаї нижчі від їхніх, або просто нехороші, і змусять тебе відцуратися від них. А тоді ти пропащий для української нації!

Вони зацеплять тобі почуття меншевартости, а тоді ти втрадиш і пошану до самого себе...

IV.

ЛЮБИМО СВОЮ БАТЬКІВЩИНУ.

1. БАТЬКІВЩИНА — НАШЕ НАЙМИЛІШЕ.

Немає в людини нічого милішого над свою Батьківщину, над свою Рідну Землю! Де хто народився, де провів свої безтурботні дитячі роки, до тієї землі прив'язується він усією душею своєю на ціле життя. А хто змушений буває відірватися від своєї Рідної Землі, той мріє завжди про неї, як про святість найбільшу. І багато людей, помираючи на чужині, просять покласти їм у домовину бо-дай грудочку Рідної Землі зо Святої Батьківщини...

Рідний народ наш займає свою землю, і цю землю ми обов'язані любити всією душею, й берегти її всіма силами. Бож Рідна Земля — це те найкраще й наймиліше, що тільки має окрема людина, чи окремий народ. Щастя народові, його добре життя й розвиток — тільки на Рідній Землі. Рідна Земля ніколи не забувається, а туга за нею все збільшується, коли нас доля заносить далеко й надовго від неї. Рідна Земля — це матінка рідна, що вміє потішити й приголубити нас.

От чому ми свою Україну звемо Ненькою, і любимо її понад усе!

2. ЛЮБИТИ СВОЮ БАТЬКІВЩИНУ НАВЧАЄ НАС СВЯТЕ ПИСЬМО.

Приклад гарячої любови до свого Рідного Краю подав нам Сам Ісус Христос, що ревно плакав над нещасливою долею Свого святого рідного міста Єрусалиму: “Єрусалиме, Єрусалиме, що вбиваєш Пророків та каменуєш посланих до тебе! Скільки разів Я хотів зібрати діти твої, як та квочка збирає під крила курчаток своїх, — та ви не захотіли!” (Матвія 23. 37).

У годину розпуки для Єрусалиму при його Храмі невідлучно знаходилась разом з іншими 84-літня Пророчиця Анна, що служила Богові вдень та вночі постами й молитвами, і вона “славила Бога й говорила про Нього усім, хто чекав визволення Єрусалиму” (Лук. 2. 38). Цебто, вона любила своє рідне місто, і з тугою чекала його визволення від окупантів римлян, глибоко віруючи в Божу поміч.

Наслідуймо ж цьому всьому й ми, і любимо й бережимо свою Батьківщину Україну, як неньку рідну!

**ЧАСТИНА III:
ПРАВОСЛАВНА ВІРА.**

ЧАСТИНА III: ПРАВОСЛАВНА ВІРА.

V. БЕРЕЖІМО СВОЮ ПРАВОСЛАВНУ ВІРУ Й ЦЕРКВУ.

1. ПРАВОСЛАВНА ВІРА НАЙГОЛОВНІША ДЛЯ УКРАЇНЦЯ.

Усе своє рідне, усе своє наймиліше й найсолодше, усе своє найближче для кожного з нас зібране в рідній Вірі й Церкві прабатьків наших, — і ми обов'язані в найпершій мірі свято берегти їх. Для українців це Церква Православна.

Віра й Церква — це найперша національна ознака кожного народу, і власне в них і біля них тримаються всі істотні національні прикмети народу. Для українців Православ'є — душа їхня.

І як сонце стоїть у центрі (осередку) всього нашого природного життя, — воно освічує й гріє нас, так само й рідна віковічна Православна Віра з Церквою стоїть у центрі нашого духового життя, і теж гріє й освічує нашу душу. Без сонця припинилося б усе наше земне природне життя, а без Віри з Церквою припи-

нилося б усе наше духове життя, — і людина обернулася б у бездушний автомат.

2. ПРАВОСЛАВНА ВІРА — ДУША УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ.

У кожного народу рідна стародавня Віра й рідна Церква, — це його душа, це його Святеє Святих, найсвятіша Святина, це те, що йому найрідніше й наймиліше. Хто уникає від сонця, той фізично хиріє й обезсилюється. Так само хто уникає від своєї Віри й Церкви, той хиріє духово, вироджується й стає бездушним.

Так було б з кожним українцем, який покинув би свою Віру Православну.

Тільки Віра й Церква роблять людину людяною, людиною любовною та повновартісною. Тільки в своїй рідній Вірі та в Церкві й біля них людина належно й повно розвивається, й має повний образ та подобу Божу й стає повновартісним громадянином свого народу: любовним, жарним, трудящим, а до того ще й обожується, — стає сином Божим.

3. ХТО ПЕРЕСТАЄ БУТИ ПРАВОСЛАВНИМ, ТОЙ ПЕРЕСТАЄ БУТИ ПОВНИМ УКРАЇНЦЕМ.

Ось тому наш найперший обов'язок — міцно триматися своєї батьківської Православної Віри та своєї батьківської Православної Церкви.

Хто їх тратить, хто їм зраджує, хто їх міняє на інші, той втрачає саму душу свою, той втрачає все своє рідне, усе своє національне, віками набуте, — той втрачає все... Той перестає бути й повним українцем.

Українець створений довгими віками своєї історії, а вона вся православна. Українець вихований в душі слави своїх минулих поколінь, а вони були — православні. Українець пишається княжими й гетьманськими віками своєї історії, а вони всі були — православні. Українець гордиться своєю Січчю Запорізькою й своїми козаками, — а вони були тільки православними, і побивали зрадників Віри. Українець милується своїми думами та історичними піснями, а вони всі — православні. Українець кохається в своїх звичаях, а вони — православні.

Так, хто неправославний, той повним, істотним, історичним українцем бути не може! Бо його дух буде відхилятися від історичного українського духу, що завжди був тільки православним, і що його створила історія.

І вже славний гетьман Петро Дорошенко, висловлюючи думку всієї України, написав у своїм договорі 10 березня 1670-го року з поляками, що українець — це тільки православний,

— у договорі вимагалось, “щоб скрізь, де говориться про руський (український) народ, само собою розумілися б православні”.*

4. ПРАВОСЛАВНА ВІРА — ЦЕ КОРИНЬ УКРАЇНИ.

Тільки та людина повновартісна, яка виховує національно й духа свого, цебто й свою душу.

Людина складається з тіла й душі. Про виховання душі своєї за теперішнього часу дбають найменше. А це руйнує людину, робить її мало-вартісною.

А душа наша стає повною власне тільки в своїй національній православній обстанові.

Православна Віра має для українського народу величезне значення, бо це вона створила нам культуру нашу, це вона створила нам усі наші звичаї, всю українську традицію, це тільки вона творила нашу історію, це Православна Церква створила українську націю! Православна Віра — це основа, на якій створилась українська нація зо своєю культурою.

Православна Віра — це душа України, яка її оживлює. На Православії виросла Україна, набула собі сла-

---

* Н. Костомаровъ: Руина, 1882 р. ст. 311.

ви й життя. На Православії стала нацією. Увесь дух України пересякнений тільки Православієм.

На Православії зростала славна наша княжа доба, Православієм жили всі наші гетьмани. Усі наші козаки 1620-го року, з гетьманом Петром Конашевичем-Сагайдачним на чолі, заприсяглися боронити Православну Віру проти нападів католиків-уніятів. За оборону Православія проти уніятів повстала року 1648-го вся Україна з Гетьманом Хмельницьким на чолі.

Одним словом, Православна Віра — це корінь України. Якби він усох, то всохла б і вся Україна!

Коли сонце світить, ми часто ніби не помічаємо його; коли б же воно погасло, — завмерла б і земля разом з ним, і смертельний холод та вічний морок покрив би її, і все живе загинуло б на землі. Так само було б, коли б ми втратили свою рідну Православну Віру та рідну Православну Церкву, — тоді смертельний холод та вічний морок покрив би нашу душу, і українець духово помер би.

Кожен українець, коли кидає свою рідну Православну Віру й рідну Православну Церкву й приступає до інших, тим самим кидає й свій рідний український народ, цебто зраджує йому. Це найбільша й найтяжча рана

українському народові, — зміна Православної Віри й Церкви! Це найдошкульніший удар по українському народові, удар, який усе тяжко мститися і на зрадниках, і на зраджених... Власне від цього роз'єднання гине й розкладається Україна, і тратить свої сили.

Зрада Православній Вірі, чи то тепер чи в минулому, перетворює українського духа людини, — вона заражується валенродизмом, і тільки про одне думає, і тільки для одного працює: виправдати свою зраду. Ось тому той, хто покинув Православіє, той утрачений для України, як історичної православної нації.

Свою Православну Віру й Церкву треба любити понад усе, як любимо Бога, треба любити повним серцем, цілою душею, а берегти їх треба всіма силами, не жаліючи й самого життя свого.

5. ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА — ЦЕ НАЙЦІННІШИЙ СКАРБ УКРАЇНИ.

Наша Православна Церква — це Церква Вселенська, що повно донесла свою Віру від давніх Апостольських часів аж дотепер. Вона найбільш християнська серед усіх інших церков.

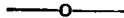
Вселенська Православна Церква дає право кожному народові творити со-

бі свою національну Церкву, через що Українська Православна Церква найкраще відповідає для українського народу, бо дає йому всю змогу повно розвиватися на своєму рідному ґрунті, і найкраще прямувати до незалежності.

Любімо ж свою Православну Віру та свою Православну Церкву, як наймиліше своє, бо ж справді нема в нас нічого більшого, ціннішого й милішого від них в усій нашій історії, в усьому нашому житті. Православна Церква — то наше Сонце, що гріє нас під час холоду душевного. Завжди пам'ятайте, що кому Православна Церква не Мати, тому й Бог не Отець!

Отже, Православна Церква — це найбільший скарб України, — це її основа, це її підвалина. І хто хитає цю основу, чи хто відійшов від Православної Віри, — той хитає Україну, той хитає її сили, той хитає її незалежність! Бож в роз'єднанні Віри тратимо свої національні сили, а це веде нас до політичного поневолення.

Ось тому Католицтво та різні секти, вороги Православної Віри, тим самим вороги й історичної України.

VI.

УКРАЇНЬКА ПРАВОСЛАВНА ВІРА Й ЦЕРКВА.

1. УКРАЇНА РАНО ПІЗНАЛА ГРЕЦЬКУ ВІРУ.

Україна-Русь, як і всі слов'яни, спочатку довго була поганською, щєбто не признавала Віри Христової. Але Віру цю вона знала ще з першого віку нової ери, бо на українських землях, як свідчить стародавнє наше передання, проповідував ще Апостол Андрій Первозванний, який посіяв і в нас перше зерно Слова Божого. Тому ми і вважаємо Апостола Андрія Первозванного за Основоположника Української Церкви.*

Розвиваючись і набираючись сили, Україна-Русь рано ввійшла в різні стосунки з своїм південно-західним сусідом Візантією. Візантія (Греція) була тоді могутньою державою, яка своєю культурою перевищала всі держави світу.¹ Вона сильно впливала на

---

* Див. М-т Іларіон: Українська Церква — Церква первозанна, Вінніпег, 1949 р.

¹ Див. М. Іларіон: Всесвітня трагедія, 500-ліття упадку Візантії, "Наша Культура" ч. ч. 10-11 за 1953 р. Його ж: Візантійська культура й Україна, до праджерел Української Православної Віри й Культури, "Ві-

ввесь світ, а в тому й на Україну-Русь, скрізь розносячи Віру Христову. Рим був тоді малий і безсилий, а до того мало культурний, а тому на Сході нікого не цікавив.

Але Рим став відживати, і його Папи почали сильно наскокувати на Візантію й її Патріярха, що звався Вселенським, і на Сході володів усіма Церквами. Папи почали твердити, ніби то вони володіють Церквами всього світу, у тому і Сходом. Візантійський Патріярх Фотій року 867-го скликав Собора, склав обвинувачення Пап у ересі, і Собор викляв Папу. Це було перше, але дійсне поділення Церков, яке далі тільки збільшувалось.² Так повстали Церкви Православна та Католицька.

Україна-Русь рано стала зноситись з Візантією, і при цих зносинах переймати Православну Грецьку Віру. Першими робили це військові, що наймалися до візантійського війська, посли до Візантії, купці й інші. Ось ці звичайні стосунки заносили в Україну Грецьке Православ'є. Наука твердить, що задовго до князя Володимира Ве-

ра й Культура" 1953-1954 р. ч.ч. 1-2-3. І окремо: "Візантія й Україна", 1954 р.

² Див. М. Іларіон: Поділ єдиної Христової Церкви, і перші спроби її поєднання. Вінніпег, 1953 р., ст. 131-133.

ликого, за яких 120-150 років вже було Православ'є в Україні-Руси, а на початку правління кн. Володимира (980-1015) воно сильно збільшилося, особливо серед вищих клас, і досягло яких 25% людности.

2. КНЯЗЬ ВОЛОДИМИР ПРИЙНЯВ ПРАВОСЛАВ'Є.

Князь Володимир Великий бачив ясно, що мусить завести Грецьке Православ'є і в себе. Мусить, бо воно вже сильне було в його державі. Мусить, бо державні інтереси наказували йому ближче єднатися з своїм могутнім і висококультурним сусідом, з Православною Візантією. І року 988-го князь Володимир офіційно охрестив Україну-Русь в Православ'є.

Віра, яка була занесена до нас ще до князя Володимира, і яку цей князь офіційно запровадив в Україні, була Віра чисто Грецька, Православна. Перший поділ Церков на Православну й Католицьку стався за Патріярха Фотія року 867-го, і це в Україні добре знали, і тому свідомо прийняли Православ'є.

Про жодне Католицтво в Україні тоді й мови не могло бути, бо вже до Володимира Грецька Віра міцно зацепилася в Україні. Та князь Володимир не був сліпий, щоб пристава-

ти до на той час слабого й малокультурного Католицизму, яке до того було вороже до Слов'янства, — він свідомо прийняв Православ'я, як Віру, любу в Україні-Русі.

Греко-католики часом твердять, ніби князь Володимир прийняв Католицизм. Цього самі Папи ніколи не думали, і все силою накидали Україні Унію, а вкінці й зробили це р. 1596-го (Берестейська Унія). Коли б за князя Володимира Україна справді прийняла Католицизм, то на що пізніше Папа заводить Унію? Та ж для Папи Католицизм миліше, як Унія.

Наш Митрополит Київський і всієї Руси Іларіон, славний письменник свого часу, у своїм творі "Слово про Закон і Благодать" між іншим пише: "Вся страни, і грады, і людіє чтуть і славять коєгождо їх учителя, іже научиша Православної Віри", — цебто: "Усі (наші) землі, і міста, і народи почитають і прославляють свого учителя, що навчав їх Православної Віри", а тому ми почитаємо Володимира.

Це було написане ще задовго до того, як Іларіон став Митрополитом 1051 року, отже за яких 40 літ по

---

3 Див. М. Іларіон: Князь Володимир прийняв Православ'я, а не Католицизм. Вінніпег, 1952 р., видання друге, доповнене.

прийнятті Володимиром Християнства, і він зве це Християнство Православною Вірою, зве до часу остаточного поділу Церков (1054 р.). Митрополит Іларіон був українцем, і він ясно свідчить, яку саме Віру прийняв князь Володимир: Православну.

3. ПРАВОСЛАВНА ВІРА СТАЛА В УКРАЇНІ ВСЕНАРОДНЬОЮ.

І Православна Віра скоро стала в Україні Вірою глибоко народною, своєю, бо вона відповідала нашому східньому духові. Духовенство було освічене й своє національне, яке міцно поєдналося зо своїм народом, чому й сама Віра та Церква стали щиро народні, свої національні. Мовою Церкви, як і мовою літературною, була т. зв. церковно-слов'янська мова, яку вдавнину наш народ добре розумів, бо вона в нас українізувалася: вимовлялася по-нашому.

Року 1953-1954-го в Римі видано латинською мовою двотомову працю: *Documenta Pontificum Romanorum, historiam Ucrainae illustrantia* (цебто: "Документи римських Первосвящеників, що висвітлюють історію України"). Для цього видання переглянули всі ватиканські документи, але нічого не знайшли, що б доводило, що князь Володимир був католиком і в католицизм охрестив Україну. Це ви-

думана казка, і тепер вона остаточно впала, бо коли б щоб було, то католики видали б хоч у примітках.

У світлі цих нововиданих ватиканських документів стали просто казкою і всякі католицькі писання про католицтво князя Із'яслава Київського († 1077), Данила Галицького й ін., — жодних листів до Папи від цих князів нема, і себе вони вважали православними. Так, просили вони в Папи військової допомоги, і тільки, а Папи все це зараз неправдиво роздухували на прохання про католицтво. З часу видання ватиканських документів усі ці католицькі писання втратили свій ґрунт.

4. ЦЕ ПРАВОСЛАВНА ВІРА СТВОРИЛА УКРАЇНСЬКУ КУЛЬТУРУ.

Грецький вплив на нашу Віру й Церкву був дуже великий, великий він був і на нашу культуру. Але цей вплив не був нам чужий, бо все запозичене едналося в нас зо своїм, і перетворювалося в своє національне. Так повстали у нас різні звичаї, обряди, — і всі вони витвір головно Православної Церкви.

І це Православна Віра й Церква створили нам усю нашу українську національну культуру, особливо культуру духову. І все, що ми маємо славного в своїй культурі, усе це створи-

ла нам наша Православна Церква. І багато в цій культурі такого, що становить віковичну славу нашої Православної Церкви, а тим самим і українського народу.

5. ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА Й УКРАЇНСЬКА ІСТОРІЯ ЗЛИЛИСЯ В ОДНЕ.

Уся наша історія тісно пов'язана з життям Православної Церкви. Вороги наші, найбільше католики поляки, завжди пильнували знищити нам нашу Православну Віру, щоб тим самим легше знищити й український народ. Увесь час поляки мріяли, щоб через Католицтво чи Унію винародовити український народ на поляків. І немало в цьому вони зробили, — перетягли на своє Католицтво в XVI — XVII в. в. багато з нашого боярства та інтелігенції, напр. такі роди, як Сапіги, Браницькі, Тишкевичі і сотні інших (див. далі розділ XI. 4). І власне боротьба за свою Віру Православну, — це головне в нашій українській історії за XIV — XVII віки, і власне ця боротьба за Православ'я перетворила український народ на свідому націю.

6. ВЕЛИКІ ВПЛИВИ УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ НА ІНШІ ЦЕРКВИ.

Стара Українська Православна Церква мала заслужену славу в Православній Вселенській Церкві, і тому

мала великі впливи на сусідні Православні Церкви, — на Російську, Молдавську, а пізніше на Сербську, Болгарську й інші.

Особливо великий був вплив Української Православної Церкви на Церкву Російську. Розпочався цей вплив ще в глибоку давнину, і далі ніколи не спинявся. Не спинявся цей вплив і тоді, коли з року 1686-го Українська Церква опинилася під Московським Патріархом, — ідеологічний вплив Української Православної Церкви таки продовжувався й далі. І тому нема нічого дивного в тому, що ми часто бачимо однакове в Церквах Російській та Українській. Це однакове, коли його досліджуємо, часто виявляється просто українським, занесенням на північ.

7. УКРАЇНЬКА Й РОСІЙСЬКА ПРАВОСЛАВНІ ЦЕРКВИ — ЦЕРКВИ ІДЕОЛОГІЧНО РІЗНІ.

Українська Церква й Церква Російська — обидві Православні, а тому в них багато спільного вже через це. Але Українська Православна Церква — це Церква Мати для Церкви Російської, бо світло Віри Христової на північ принесла Церква з півдня, з України-Руси. Ідеологічно Церкви Російська й Українська сильно відрізняються одна від одної, і то відрізня-

ються так сильно, що ще окремі, хоч і обидві Православні Церкви.⁴

Вороги Української Православної Церкви, фальшуючи нашу історію, навмисне звуть її московською. Це навмисне злісне політиканство, бо Церква Українська старша за Церкву Московську, і власне українці багато впливали на Церкву Російську⁵. Православних Церков багато: Грецька, Арабська, Вірменська, Коптська, Сирійська, Болгарська, Сербська, Українська, Російська, Білоруська й т. ін., — усі вони входять у склад Вселенської Церкви, одна від одної незалежна, кожна зо своєю окремою церковною ідеологією.

Такою незалежною Церквою у Вселенській Православній Родині є й Церква Православна Українська.

---

4 М. Іларіон: Ідеологія Української Церкви. Холм, 1944 р.

5 Див. М. Іларіон: Московський вплив на Українську Церкву був дуже малий, "Слово Істини" 1951 р. ч. 9 (45).

VII.

БУДЬМО ІСПОВІДНИКАМИ СВОЄЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ВІРИ!

1. НІКОЛИ НЕ ЗАБУВАЙ, ЩО ТИ ПРАВОСЛАВНИЙ.

Кожен українець не повинен ані на хвилю забувати, що його діди-прадіди були православні, і свою власну кров проливали за Православіє. Повинен завжди пам'ятати, що це Православна Церква вдавнину створила нам усю нашу культуру, усі наші звичаї, усю нашу традицію, одним словом, — усе те, що робить нас українцями. Це Православна Церква творила нам нашу історію, це тільки вона перетворила нас на свідому українську націю, врятувавши її своїми власними руками з моря крові, яку ми проливали в обороні своєї рідної Православної Віри в боротьбі з поляками, що постановили були знищити Українську Православну Віру, насаджуючи “на знищення Русі” унію чи греко-католицтво.

Православіє й українство міцно злилися в одне ціле, злила їх наша довікова тяжка історія. І в нас стало: українець — то православний, а православний — то українець. І вороги наші завжди добре це знали й знають і тепер: щоб бити Україну, во-

ни б'ють її Православну Віру. Бо вороги добре знають, що інша неправославна Віра відразу винародовить Україну, знищить її вікову культуру, і тим зробить її безсилою, зробить її рабом для них.

А прикладом цього служить нам історія слов'янських народів, — Рим завжди був ворогом слов'янства, і звів на бездоріжжя ті народи, які захопив, напр. поляків, хорватів, словаків, чехів і ін.

2. “ВОЛЯ ВІРИ” КАЖУТЬ АТЕЇСТИ.

У нас багато говорять про “волю Віри”, але так кажуть головно ті, що покинули свою прабатьківську Православну Віру, або атеїсти чи байдужі до Віри взагалі. Розбиття Української Православної Віри, як єдиної Віри України, глибоко обезсилює Україну. Бо тільки одновірна Україна, Україна вся Православна, буде міцна й однодушна. Тільки така Україна не буде витратити своїх дорогих сил на внутрішню братню боротьбу, бо це ж виснажує наші й без того малі сили, це ж роз'єднує наш народ, це ж кидає брата на брата. І тільки одновірна Православна Україна всі свої сили, особливо духові, віддасть на боротьбу з нашими віковичними ворогами, а тим досягне своєї незалежності. Без одновірності ми цього ніколи легко не досягнемо!

Про “волю Віри” можуть спокійно говорити тільки народи здавна державні, тільки народи сильні. Для народу ж недержавного, — це відкрите розбиття й обезсилення себе. Сербський народ довгими віками ввесь був православний і сильно боронився від ворогів; а коли ворог насадив таки Католицтво в Хорватію, то сербський народ утратив свою силу, бо католицька Хорватія тільки й думає, як би їй відірватися від православної Сербії.

Цього нам забувати ніколи не можна!

“Воля Віри” для недержавного й неокріплого народу це таке:

— Беріть, людоньки, з моєї хати все, що кому подобається!

А те, що в хаті, — віками довгими набуване, усе до одного припасоване, пітом і кров'ю поливане...

А його розбирають руки нетружені...

Щоб бути однією, Україна за довгі віки море крові пролила... Боронили своє Православ'я покоління за поколінням, густо поливаючи його ріками крові, сліз та поту...

А ми, як розтратні сини: “Воля Віри”!...

І як глибоко все це знав, як широко все це розумів наш великий українець, організатор Православного мо-

нашества України Преподобний Феодосій († 1047 р.). Ось послухайте, як він навчав про необхідність для України тільки однієї Православної Віри:

“Хто хвалить чужу віру, той тим самим гудить свою. А хто хвалить і свою Віру, і чужу разом, той — двоєвірець. А хто тобі скаже: і ту, і ту Віру Бог дав, ти йому відкажи: Хіба Бог двоєвірець? Писання каже: Один Бог, одна Віра, одне Хрещення”.

А для українця такою єдиною Вірою є тільки одна Віра, — Православна.

Видатний богослов і видатний церковний письменник Єпископ Теофан (1815-1894) так навчає про волю Віри: “Правдива віротерпимість щиро любить і побожно почитає Єдину Святу Віру свою, боронить чистоту й славу її, радіє зо зросту її. Але при цьому він дає місце біля неї й іншим Вірам, дає місце не тому, що вважає їх рівночасними й спасеними, а тільки через поблажливість до немочів заблудлих”.

3. УКРАЇНА — ПРАВОСЛАВНА.

Яка це глибока думка, яке це глибоке зрозуміння, що Україні потрібна одна тільки Віра, — Віра Православна! Преподобного Феодосія Церква зарахувала до хору Святих, і тому його думка обов'язкова для всіх

українців. Усі ми шануємо Феодосія за Святого, то й мусимо приймати його науку, як святу: українці повинні ісповідувати тільки одну Віру, — Віру Православну! І тоді тільки Україна стане міцною.

Одновірна православна Україна не буде витрачати сил своїх на внутрішню релігійну боротьбу. Як буде вся Україна тільки православна, як і довгі віки була, то в неї буде один дух, одна душа, одна думка, одні мрії, одні домагання, одне Святе. І всі сили свої ми тоді зможемо направляти на одне, — на вивищення нашого народу, на його дійсну незалежність. І не буде тоді східняків та західняків!

Народові, розбитому релігійно, а до того без міцної нової державної традиції, трудно об'єднатися справді в моноліт, а через те трудно набути сил і для своєї державної незалежності.

4. ПАПИ РИМСЬКІ ВІДДАВНА РУИНУЮТЬ УКРАЇНУ.

Папи настирливо наскокують на Україну вже з давнього часу, наскокують просто в невідповідний спосіб, підступний і обманний. І користаються з кожної трагедії України, щоб лізти до неї з унією. Тим часто користалися й вороги України, різні ворохобники, обманно пропонували Папі унію за політичну поміч їм, — і Па-

пи, проти волі всього українського народу, на це свідомо йшли, і приносили Україні величезну руїну. Рим — це історичний руїнник України.

Своєю унією Папи били Україну довгі віки, і вкінці вони не дали їй організуватися в самостійну державу, — це вони кинули її в обійми Москви, і взагалі це вони своєю унією підрізали самостійність України...

Найбільшу трагедію переживає український народ власне тепер, коли Україна окупована ворогом, коли наша Православна Церква на Батьківщині руйнується й насильно сіється безвір'я, насильно виховується молоде покоління без Віри. А сотні тисяч свідоміших українців змушені були, рятуючи життя своє, податися на чужину.

І в цей час нашої найбільшої трагедії католицький Рим кинувся на всіх нас, обездолених емігрантів, щоб підступно й обманом обдерти нас з єдиного нашого найсвятішого, що ми винесли з України, — з Православної Віри... І це роблять при допомозі різних допомог, яких цілє усе одна, — притягнення до себе.

І це Папи робили завжди, коли тільки Україна була в біді!...

І ми бачимо й чуємо, як на наших очах відкрито ведеться сильна й неперемірна агітація проти Правосла-

вія в католицькій пресі, у радіо, по католицьких церквах. Користаючись з нашої трагедії, слабодухих православних, особливо з інтелігенції, перетягують до Риму, на греко-католицтво... Розкладають нашу пресу, щоб виступала проти Православія або хоч мовчала б... Нашу Українську Православну Церкву відкрито й обманно звуть московською, спокушуючи тим малосвідомих...

Користаючись із нашої трагедії, творять різні “Українські Християнські Рухи”, в які затягують нашу молодь на окатоличення. Кругом кричать: Україна двовірна, в Україні дві Віри, і слабодухи приймають це...

Ні, — Україна була від віків і тепер є тільки одновірна, в Україні тільки одна Віра — Православна, і православних в Україні 95%. Мала решта поза іншонаціональними, це відступники від Віри Православної, а тим самим і розбивачі України!

У такий час ми всі обов'язані боротися, ми всі обов'язані бути ісповідниками Православія!

Оце якраз тепер у Римі вийшла двотомова велика праця латинською мовою: “Документи римських Первосвященників, які освітлюють історію України” (1075-1953), — і ці документи ясно показують, скільки лиха

робив Ватикан Україні на протязі історії!...

Так, документи ці показують, що ввесь час, довгі віки Ватикан і його Католицтво були найлютішими ворогами України.*

5. ЗАКОЛОТНИК УКРАЇНИ — СВЯТОПОЛК ОКАЯНИЙ.

Так, ми з давнього часу зносилися і з Заходом, не цуралися Європи, зносилися навіть і з Папами. Але це були звичайні зносини дипломатичні чи торгові, чи які інші, і тільки. Зносини, які знають і провадять усі держави, бож ми не відгороджувалися від Європи китайським муром.

В Україні добре знали, як Папи настирливо шукають якогобудь зв'язку з Україною, якоїбудь зачіпки, і це використовували різні політичні заколотники, що для здобуття особистих цілей часом втягували в свою боротьбу й Пап. А Папи ще й сьогодні всякі зносини з ними перекручують на прохання унії.

Напр. князь Святополк Володимирович (* 980 р.) оженився був з донькою польського короля Болеслава, і поляки, вороги України, схилили його

---

* Див. працю М. Дзвіник: Україна й Рим, “Віра й Культура” 1955 р. ч. 9 і далі.

до Католицизму й до зносин з Папою. І Святополк, щоб сісти на Київський престол, убив трьох своїх братів, Бориса, Гліба та Святослава, приводив в Україну поляків та печенігів, які сильно руйнували її, вкінці Ярослав Мудрий переміг його. А народ і історія назвали цього Святополка Окаянним (Проклятим).

І чи ж можна отакого Окаянного, що довго руйнував Україну, вважати представником України на унійні поєднання, як сьогодні роблять це католики й Папи в своїх теперішніх Енцикліках? Це відкрите фальшування нашої історії! Це велика й глибока образа, яку наносять нам Папи!*

І кожен, хто хвалить Святополка Окаянного, як ще роблять греко-католики, той ворог України!

6. ПРАВОСЛАВНІ КНЯЖНИ ІСПОВІДНИЦІ.

Глибоко це розуміли ще наші київські православні княжни, коли виходили заміж в Європу за королів католиків, — вони не цуралися своєї Православної Віри, ревно боронили її, і навіть ставали ісповідницями Православ'я.

Ось на те приклад. Євпраксія Всево-

---

* Documenta Pontificum Romanorum, Roma, 1953, t. I, doc. 1-2.

лодівна, молодша дочка Київського Великого Князя Всеволода Ярославовича, року 1089-го вийшла заміж за німецького короля Генриха IV (1050-1106). Це був твердий католик, а до того ще й Папа Урбан II через своїх Єпископів вимагав від нього конче перехрестити свою православну жінку в Католицизм. І п'ять літ Генрих IV мордував свою жінку, щоб стала католичкою. Євпраксія ні за що не годилася стати зрадницею Православ'я, в якому її виховано в Києві, і року 1094-го покинула чоловіка й утекла додому. І 10 літ ховалася по Європі, бо цар Генрих ганявся за нею, поки вернулася в Україну. Померла 10 липня 1109 року в Києві й похована в Печерському монастирі.¹

Оце приклад правдивої українки княгині, що знала вагу своєї рідної Православної Віри! І ще трапилося яких сто років по охрещенні України, — коли б Україна за Володимира Великого охрестилася була в Католицизм, як неправдиво твердять греко-ка-

---

¹ Див. Ол. Луговий: Визначне жіноцтво України, Торонто, 1942 р. ст. 37-38. Див. Іпатський Літопис, вид. 1871 р., ст. 186 і 188. Див. ще: "Повість Времених Літ" за Лаврентієвим списком, вид. 1950 р. ч. I ст. 186, 187, 388, 390.

толики, чи можливим був би цей випадок?

Або ще один приклад. Євтимія (Хима) Володимирівна, донька Великого Князя Київського Володимира Мономаха, року 1112-го вийшла заміж за короля Угорського Коломана Старого († 1114 р.). Король був сильний папіст, і змушував свою жінку стати католичкою. Та ні за що не годилася зрадити Православну Віру, і король відіслав її додому, в Київ. І в Києві в неї народився синок Борис. Володимир Мономах збирався був іти війською на Угорщину, і посадити Бориса на престол, але справи не виграв, бо за Угорщину заступилися Польща та Галичина. Померла Євтимія 4 квітня 1139-го року.²

Отак правдиві українки боронили свою Православну Віру! При мішаних подружжях княжни позоставалися такі православними.

7. МУЧЕНИКИ ЗА ПРАВОСЛАВІЄ.

Іще приклади. Коли татари стали вимагати в Орді від нашого україн-

---

² Див. Ол. Луговий: Визначне жіноцтво України, 1942 р. ст. 40-41. Іпатський Літопис, вид. 1871 р. ст. 197, 216. "Повість Времених Літ", за Лавр. списком, вид. 1950 р. ч. I ст. 195 і 397, ч. II ст. 477. Літописи подають рік виходу заміж 1112, а не 1119, як подає Луговий.

ського Чернігівського князя Михайла зради Православної Віри, князь загинув разом з своїм вірним боярином Федором 20-го вересня 1246-го року, загинув, але Віри своєї Православної не зрікся. Князь не хотів показати злого прикладу для свого народу, — і волів загинути, ані ж зрадити Православній Вірі своїх батьків.. І Церква цих українських мучеників за Православну Віру прийняла до свого хору Святих. Отак треба берегти свою Православну Віру!

Або йще приклад. Ігумен Берестейського монастиря о. Афанасій Филипович увесь присвятився боротьбі проти унії. Він часто писав королю польському, "щоб Правда Грецька Віра була заспокоєна, а проклята унія винищена і в нівець обернена". Року 1643-го Ігумен Афанасій пробрався на сейм у Варшаві, і голосно розповів королю про всі жахи, які роблять уніяти православним. За це о. Ігумен був арештований, але і з в'язниці писав королю, що "унія — корінь усякого нещастя і для Речі Посполитої, а в будучому — її погибель..." Закінчилося все це тим, що безстрашного борця проти унії схопили поляки, обвинуватили його в зносинах з Богданом Хмельницьким, і замордували року 1648-го 5 вересня. Церква залічила Афанасія Берес-

тейського в число Святих...* Це Мученик за Православ'є проти унії, — його пам'ять святкуємо 5-го вересня.

8. НЕ ХОЧУ МЕЧА СВ. ПЕТРА І КРОНИ ВІД ПАПИ!

Оборонцем Православної Віри був і славний князь Роман Мстиславович Галицький (1173-1205), батько князя Данила. Своїми великими військовими діями він прославився на весь Схід, а особливо коли побив Польщу та Угорщину.

І стривожився Папа Інокентій III, що такі великі діла робляться без нього, і зараз же року 1204-го послав своїх послів до кн. Романа. Посли прибули, і стали намовляти кн. Романа прийняти унію з Римом, за що Папа прислав Романові королівську корону, а також "поміч меча Св. Петра на дальші завоювання".³

— Папа може вчинити тебе багатим та сильним славним мечем Петровим, — казали послы.

* С. Голубевъ: Петр Могила, Київ, 1892 р., т. II ст. 183-195. Докладно розповідаю про життя й працю Преподобномученика Афанасія в своїй праці: "Українська Церква за час Руїни, 1956 року, розділ XV.

3 М. Грушевський: Історія України-Руси, вид. 2, Львів, 1905 р. т. III ст. 11. Див. ще Бантиш-Каменський: Унія, 1805 р. ст. 2.

Князь Роман добре знав "папську поміч", добре знав усі підступи католицькі повалити Україну, на що його намовляла Польща, а тому згідливо запитався папських послів, вийнявши свого меча з піхов:

— Чи такого меча має Папа, що береться мені помагати?

Одержавши відповідь, що не такого, князь Роман відповів:

— Доки маю свого меча, не хочу добувати собі володін'я інакше, як батьки й діди наші розмножували Землю Руську!

Засоромлені папські посланці були й "від Писання", і подалися додому, а князь Роман не прийняв папської корони.

9. КНЯЗЬ ДАНИЛО КРОНУ ВЗЯВ, АЛЕ УНІЇ НЕ ПРИЙНЯВ.

Але Папи не забули цього, й терпеливо чекали іншої сприятливої нагоди, щоб таки надягнути українському князеві свою папську корону, а з нею — й унію. Та ніхто з українських князів не хотів зраджувати Православній Вірі.

Міцним православним був і Галицько-Волинський князь Данило, син Романа. Року 1240-го татари захопили були Україну й сильно її руйнува-

ли. Папа зрадів: Україна в нещасті, і прийме тепер унію! Тому Папа запропонував Данилові, що складе хрестоносного походу на татар, якщо Данило приведе Україну-Русь в унію з ним. Звичайно, унія зовсім не цікавила кн. Данила, але поміч проти татар була сильно потрібна. Князь Данило задумав перехитрити Папу.

Переговори довго велися, і вкінці Папа Інокентій IV року 1253-го таки вперто прислав кн. Данилові корону, і назвав його королем. Данило не хотів корони, але йому таки наділи її в глухому містечку Дорогичині на Холмщині. Коли ж виявилось, що Папа ніякої помочі проти татар не дасть, Данило цілком порвав усякі зносини з ним.

Розлючений Папа р. 1255-го наказав Литовському князеві Мендовгові “воювати руські землі й їх людність, як невірну”. А р. 1257-го Папа наказав проклясти кн. Данила, і “зброєю вірних” таки змусити його творити унію. Звичайно, нічого з цього не вийшло,⁴ — князь Данило був твердим православним, і таким позостався й до смерті.

---

4 М. Грушевський: Історія України-Руси. Львів, 1905 р. ст. 73, вид. друге. Див.

Documenta Pontificum Romanorum, t. I, doc. 11-35.

10. УКРАЇНСЬКІ ПОЛОНЕНИКИ ТАКИ ПОЗОСТАВАЛИСЯ ПРАВОСЛАВНИМИ.

Встаровину багато нашого українського народу попадало в полон до татар та турків, але рідко хто з них на тяжкій чужині зміняв свою Православну Віру! Воліли мучитися в тяжкій неволі, воліли вмирати на голодних галерах та каторгах, але своєї Православної Віри не кидали...

Про це позоставалося в нас багато т. зв. Українських Дум, що велично оспівують релігійну міць українського народу та козацтва. Православна Віра й Православна Церква — це було те, за що віками билися козаки з їх ворогами, і що творить зміст нашої історії та нашої нації.

А коли були випадки, що наші слабші духом полоненики чи полонянки таки силою змушувані були ставати магометанами, то приймали чужу віру тільки поверховно, а в душі ж полишалися православними. Згадаймо славну Марусю попівну Богуславку, оспівану в наших Думах, що все ж таки не могла забути свого, і допомогла козакам втекти з неволі. Згадаймо славну свого часу Роксолану, Настю Лісовську, родом десь із Поділля, що в XVI віці попала в турецьку неволю й стала жінкою султана Сулеймана Великого (1520-1566),

але Віри своєї Православної не забула, і все допомагала своїм.

Або ось ще один величний приклад Ісповідництва Православ'я. За гетьмана Івана Мазепи московський цар Петро I воював з татарами й турками, десь наприкінці XVII-го віку. І один українець, на ім'я Іван, родом "з Малоросії", попав у полон до татар. За звичаєм того часу, полоненого продали туркам, — його купив один багач, і завіз до себе на працю в Малу Азію, у містечко Прокопійон, біля міста Мала Кесарія.

Цей турчин помістив свого раба "Івана Русина" в стайні, і доручив йому доглядати коні. І став силою й побоями нахилити його на мусульманство. Іван-Українець зрадити Православної Віри ні за що не хотів, і за це його тяжко катували.

І найбільшою втіхою Івана було якось таки піти до місцевої грецької православної церкви, і там щиро молитися. І відкрито перед усіма він боронив Православ'я.

Року 1730-го 27-го травня Іван-Українець помер, виснажений та хворий. Поховали його на грецькому цвинтарі.

А через три роки, з року 1733-го на могилі Івана-Українця стали діятися чуда. Відкрили гроба, а Іван-Русин нетлінний. І вкінці Патріярх Вселен-

ський канонізував Івана-Українця, цебто оголосив його Святим.

Року 1924-го турки вигнали православних з Малої Азії, і населення Прокопійона перенеслося в Грецію, на острів Евбею, де заклало "Неон Прокопійон" (Новий Прокопій), і сюди перевезли й Мощі Івана Українця. Тепер оце греки збираються поставити окремий храм для Св. Івана.

У грецькому Синаксарі Святий Іван Українець записаний під 27-го травня, як Ісповідник Православ'я ("Іван Русин").

Ми випадком довідалися про нового Святого з українського роду, а невідкритих українців Ісповідників — тисячі.

11. БУДЬМО Й МИ ІСПОВІДНИКАМИ ПРАВОСЛАВ'Я.

Українці завжди берегли свою Православну Віру, як зріницю ока. Берегли, бо знали, що це Віра Св. Володимира Великого, усіх без виключення українських князів та гетьманів, усіх великих синів, що творили Україну й кров свою рясно лили за Православну Віру, як основу України.

Будьмо ж і ми сміливими ісповідниками, і вміймо відкрито боронити свою прадавню українську Віру, — Віру Православну від ворогів її.

І добре пам'ятаймо: хто нападає на

Віру Православну, той ворог України, бо Православ'є — Віра 95% українців, бо Православ'є — основа України!

А в нас так часто буває, що ми виявляємо свою байдужість до своєї Православної Віри, — не підносимо цїни її, належно не боронимо її, братаємося з ворогами її. І цим ми свою Віру понижуємо, а Україну обезсилюємо. Ворог Православ'я — то й ворог тим самим і українського народу, і це треба завжди добре пам'ятати.

І завжди бути смілими ісповідниками своєї Православної Віри! І бути обережними з католицькими затїями, бо найменша ваша співпраця з католиками зараз буде перекручена ними, ніби ви пристаєте до їхньої Віри, цураючись своєї...

І своєю співпрацею ви покажете, ніби серед українців є дві Віри признаних, тоді як є тільки одна, — православна, а інші — відступники від неї. Бо так свідчить історія.

12. ЦЕ ПАПСТВО ЗНИЩИЛО УКРАЇНУ.

Найлютіший ворог України — Рим. Там ще від початку нашої історії кувалися нам тяжкі кайдани, щоб при помочі зміни Православної Віри на Католициство надїти ті кайдани на нас. Поляки, споконвічні вороги наші, завжди допомагали їй допомагають Римові всією державною силою, —

“щоб пустити русина на русина — на знищення Руси!”

І ще Рим та Папи за всю княжу добу нашої історії завжди вишукували різних амбїтних політичних заколотників, як, напр., Святополк Окаянний, і при допомозі їх руйнували Україну. Це Папи при кожній можливості підтримували Польщу, щоб вона захоплювала Україну. Це Папи завжди вишукували якого політичного нещастя в Україні, і зараз сунулися до неї з своєю унією чи з своєю короною.

Папи вічно підступно вмїшувалися в справи України, — і це вони довели Україну до розбиття, запровадивши при помочі Польщі нещасливу т. зв. унію, і кинувши нею брата на брата!

І завжди радіє Рим, коли в Україні трагедія. За Андрусівським “миром” 1667-го року москалі й поляки подїлили Україну між собою, і це одна з найбільших наших трагедій, при згадці про яку дрижить кожен українець. А Папа радіє з цього миру. В Енциклїці 1945-го року Папи Пія XII звїщається всьому світові: “Бог, що не лише Свій народ забагато каратись скорботами, накінєць по заключенні Андрусівського миру 1667-го року дав Церкві русинів (греко-католиків) по стількох смутках і стратах спокійніші часи. З насталого спокою діста-

ла Св. Віра (Унія) все більший розрост”.*

Яка це образа українській душі: Папа радіє з найбільшої смертельної трагедії України, радіє з того, що Україну поділено на дві частині... І жодного спокою не було, а “розрост Св. Віра дістала” тільки збройним насиллям польської влади над православними українцями.⁵ І таких прикладів можна було б наводити десятками.

Колись гордий Рим мріяв підбити під себе весь світ, усю вселенну. І багато був виконав з цієї своєї імперіялістичної гордості. І Рим боровся не тільки з людьми, але й Богом, — їхній ставленик Пилат у підбитій римлянами Палестині Ісуса Христа розп’яв!...

Але політична влада Риму впала, — її заміняє Папа, намагаючись духово запанувати над усім світом.

Щодо України, то Рим своїх думок не покинув і сьогодні: за всяку ціну хоче знищити Православ’я, як Віру Українську, і накинути нам Католицтво, для чого готується ціла армія довгобородих ксьондзів...

До своєї розкладової праці като-

---

* Documenta Pontificum Romanorum, Romae, 1954, t. II, pag. 578.

⁵ Див. В. Антонович: Що принесла Україні Унія, 1952 р.

лики притягнули й частину українських учених...

Але доки сонце світить на Небі, не піде Україна під Рим! Свого стародавнього Києва й сивого Дніпра-Славути не замінимо ніколи на жодні ласощі латинського світу!

За нашого часу Росія отримує своє, — їй приходить розплата за свою імперіялістичну політику. І всі це розуміють.

Але яка темнота ще скрізь панує щодо Папства, — не бачать його віковичних таких же само імперіялістичних підбоїв у Церкві!... “Затужавило бо серце людей, тяжко чують на уші вони, і зажмурили очі свої, щоб не бачити” (Мт. 13. 15)...

Православні ніколи не нападають на греко-католиків чи католиків, і мусять тільки боронитися. Але католики відкрито йдуть на православну Україну, руйнуючи її, і оплюгавлюють усе наше Святе...

І власне настав тепер час кожному українцеві не тільки бути православним, але й боронити українську Віру, — Православ’я, бути правдивим Ісповідником Православної Віри!

VIII.

ВИКОНАЙМО НАШ ОБОВ'ЯЗОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЧЕСТИ.

1. КНЯЗЬ К. ОСТРОЗЬКИЙ І ВСЯ УКРАЇНА КЛИЧУТЬ ДО ЧЕСТИ УКРАЇНЦІВ: НЕ ВИЗНАВАТИ УНІЇ.

Берестейський Собор останнього дня своїх діянь, 9 жовтня 1596-го року кинув прокляття на відступників від Православної Віри, — на Митрополита Рогозу та його Єпископів, які, за поміччю польської влади, підступно прийняли унію. І Православний Собор видав Соборного Універсала до всього українського народу, закликаючи всіх стати проти унії, ні за що ніколи не визнавати її.

А крім цього, на внесок князя К. Острозького, Собор односторонньо прийняв дві історичні величезної ваги постанови, також до всього українського народу, закликаючи й наступні покоління українців проти “якоїсь унії”. Ось ці історичні постанови:

1. “Ми даємо обіт Віри, совісти й чести, за себе й за наших потомків, не слухатись цих, засуджених соборним приговором, Митрополита й Владик, не коритися їм, не допускати їх до влади над нами.

Навпаки, скільки можливо, проти-

витися їхнім постановам, діям та наказам. І стояти твердо в нашій Святій Православній Вірі, і при правдивих Пастирях нашої Святої Церкви, особливо при наших Патріярхах. Не будемо кидати старого Календаря. Будемо ревно берегти установлений Законами загальний спокій. Будемо протівитися всім утискам, насиллям і новинам, якими б стали перешкоджати цілості й свободі нашого Богослуження, що правиться за давнім Чином.

Об'являємо про це все урочисто, перше всього перед Господом Богом, об'являємо потім і всьому світові, а особливо всім мешканцям Корони, Великого Князівства Литовського, і областей, до Корони належних”.

А друга постанова була така:

“Ми, сенатори, сановники, урядники та рицарство, а також і особи духовні, Грецької Віри, сини Східньої Церкви, зібравшись сюди в Берест на Собор, достовірно довідалися нині від самих вельмож панів, яких прислав на Собор Його Королівська Милість, що вони з Митрополитом і декількома Владиками, відступниками від Грецької Православної Церкви, склали й оголосили, без нашого відома і против нашої волі і всякої справедливости, якусь унію між Церквами Східньою й Західньою.

Ми протестуємо проти всіх цих осіб і їх несправедливого діяння, і обіцяємось не тільки не коритися, але, з Божою допомогою, всіма силами противитися їм. А нашу постанову, зроблену проти них, будемо підкріпляти й затверджувати всіма можливими засобами, а особливо нашим проханням перед його Королівською Милістю”.¹

Це страшні акти, — це крик розпуки наших дідів та прадідів, — усього Берестейського Собору, з князем К. Острозьким на чолі, це крик і протест усього безсилового українського народу проти польського урядового насилля на Українську Православну Церкву, проти насилля, що запроваджувало “якусь унію!”... Уся Україна устами всіх своїх провідників дала “обіт Віри, совісти й честі” боронитися проти унії, дала “за себе й за наших потомків”, і ніколи її не визнавати...

2. ЧИ МИ ВИКОНАЛИ ЗАКЛИК ВСІЄЇ УКРАЇНИ?

Український Читачу, — як ти виконав, і як виконуєш цей крик розпуки своїх прадідів, бо він же звернений

¹ Соборний Універсал і обидві додаткові ці Постанови видруковані в “Архив Юго-Западной Россіи”, ч. 1 т. 1 ст. 526-527.

до тебе й сьогодні? Цей розпучливий крик наших прабатьків кличе всіх нас схаменутися, й запроваджувати серед українців таки одновір’я, бо тільки тоді ми виконаємо обіт честі, наложений на нас нашими прадідами...

Це ж кличуть до нашої честі всі кращі провідники України з князем Костянтином Острозьким на чолі, це кличуть до нас всі українські князі та гетьмани, це кличе до нас увесь український народ:

— “Не слухатись засуджених соборним приговором уніятів греко-католиків, і стояти твердо в нашій Святій Православній Вірі!”

І цього засуду уніятів ніхто ніколи не зняв, ніхто не відмінив, — він стоїть перед усім українським народом і сьогодні.

Унію чи греко-католицтво запровадили насиллям поляки католики, а Австрія так само насиллям завжди підтримувала його. Робилося це для того, щоб розбити Україну, як націю, — “на знищення Русі”, а Австрія, — щоб підпорядкувати її собі.

І коли року 1918-го впала Австрія, і для українців настала воля, вся Україна чекала, що Галичина аж тепер скине з себе чуже й шкідливе римське ярмо, і з радістю вернеться до своєї прадавньої Віри, до Святого Православія.

На жаль, — усі завелися в своїх чеканнях: цей радісний історичний день прийде пізніше, і чекати його вже недовго.

3. ПРАВОСЛАВНИЙ КИЇВ — ТО ЄРУСАЛИМ УКРАЇНИ.

Переживаємо сумний час, коли греко-католики провадять неперемінливу агітацію проти Православ'я, тому й нагадуємо всім про ці історичні постанови Берестейського Собору 1596-го року. Бо тут говорить до нас уся Україна, до нас кличе тут уся наша історія!

Не забуваймо ще, що в Православній Вселенській Церкві Українська Православна Церква займала видатне почесне місце, і вславила себе в ній віковичною славою. Це своє місце у Вселенській Церкві ми мусимо відновити й посилити, і ми глибоко віримо, що ми вернемо своїй Православній Церкві з давня належне їй місце в Церкві Вселенській.

І навпаки, в Римі ми були й будемо на останньому місці, і Рим був і буде нам чужий та ворожий. Історія ставлення Риму до України належить до найтемніших чорних сторінок нашої історії. З Риму від Папи в Україну цілі довгі віки ішли тільки обман, зрада та заколот.

Український Єрусалим — то право-

славний Київ, і до нього звернені очі всіх українців, де б вони не проживали! Пробуваючи на чужині, про це треба завжди пам'ятати.

Так само увесь історичний Львів і вся історична Галичина побудовані православними руками, нашими православними прадідами. Катедру Св. Юра у Львові і всі Святі Храми в Галичині поставили наші православні прадіди, вони ж і найціннішими речами поприкрашували їх. Вони ж до 1700-го року кров'ю своєю ревно боронили по всій Галичині Православну Віру, як Віру батьків своїх. І тільки року 1700-го 29 червня поляки збройно перемогли наших православних прадідів у Львові й оголосили свою насильницьку унію з Римом.² Збройно оголосили, але народ не пішов за своїми відступниками Єпископами, і все чекає слухного часу...

І взагалі, заводячи унію, ніколи не питалися про згоду на неї народу та Духовенства, — заводили її насиллям. Але “всі, хто візьме меча, від меча і загине” (Мт. 26. 52).

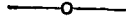
По всій Галичині повно православних Святинь, напр. монастирів та на-

---

² В. Антонович: Що принесла Україні Унія. Вінніпег, 1952 р., ст. 57-58.

ших чудотворних Ікон Божої Матері.³ І вони свідчать про Православну Віру прабатьків наших, і кличуть усіх опам'ятатися й вернутися до Неї, Матері покиненої...

---

³ Див. "Поклін Марії", Мюнхен, 1947 р., 160 ст. Видання уніяцьке, тому все православне змінене тут на католицьке.

ІХ.

ВЕЛИКИЙ БОГДАН ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ КЛИЧЕ ВСЮ УКРАЇНУ ОБОРОНЯТИ ПРАВОСЛАВІЄ.

1. "ЗА ВІРУ ПРАВОСЛАВНУ" КЛИЧЕ ВЕЛИКИЙ БОГДАН.

Коли гніт над Православною Вірою від поляків та від відступників уніятів став невиносимим, проти цього повстав Богдан Хмельницький, і закликав до повстання всю Україну.

— За Віру Православну, проти унії!

Це була найперша ціль повстання Гетьмана Богдана Хмельницького. Про це пише історик католик, В. Липинський: "Велике українське повстання 1648-го року було викликане страшенним національним роздраженням, а з погляду тодішніх українців — національним утиском, який проявлявся головним чином у тому, що Польська Річпосполита, в інтересі керуючих нею шляхетсько-магнатських кругів, стала протегувати релігійну унію, обмежуючи зразу в правах, а потім безсистемно намагаючись винищити непевне з державно-національного (національне в ті часи ставало синонімом католицького) польського погляду українське Православ'я. Поступово-опортуністичний український рух, який у формі релі-

гійної унії хотів політично помирити українські національні домагання з тодішніми польсько-католицькими тенденціями, викликав серед української нації незвичайно гостру, і заразом по своїй соціяльній структурі міцну й здорову православно-монархічну реакцію. І тоді, коли унія була рухом виключно інтелігентським, то православна реакція зібрала коло себе всі прив'язані до старої національно-державної традиції класи".¹

І в другій своїй праці цей же історик католик В. Липинський твердить те саме: Повстання Богдана Хмельницького "власне проти уніятів у першій мірі всім своїм вістрям, усією своєю розмаховою енергією в духовій сфері зверталось".²

Свідок повстання Хмельницького, Самовидець у своїм українським "Літопису" 1670-х років так писав про причини повстання Б. Хмельницького: "Початок і причина війни Хмельницького єсть єдино от Ляхов на Православіє гоненіє і козаков отягощеніє". Це говорить свідок тогочасний, і сам самовидець усього.

---

¹ Україна на переломі, Відень, 1920 р., ст. 18-19.

² Релігія й Церква в історії України, 1925 р., ст. 48.

І вияснює докладніше: "У Вірі Руській (Православній) була помішка велика від уніятів і ксьондзів, бо вже не тільки в Литві та на Волині, але й на Україні унія почала гору брати... Православні Церкви запечатували, а в тім уніятам помічниками були шляхта, уряд і ксьондзі, бо вже в Україні що город, то костюл був. У Києві теж не малий утиск чинили Церквам Божим старожитним; тодішній воевода Тишкевич і також єзуїти, домінікани, бернардини і інші закони наїздами й процесами тиснули Митрополита, а науки в школах забороняли. Чисто вже не відрізняли староруську Православу Віру від поганства, бо вже більше пошанування було якому жидові паскудному, ані ж найліпшому православному українцеві (русинові). А найгірше глузування й утиск терпів народ український від тих, що з Православної Віри прийняли Віру Римську".³

Офіційний королівський історіограф Коховський свідчить про те саме: "Насамперед благовидним поводом для повстання Богдана Хмельницького виставлялася Грецька Віра, якій, — за словами Хмельницького,

---

³ "Літопись" Самовидця, ст. 11. Див. М. Грушевський: Історія України-Руси, т. VIII. II ст. 80-81, 1922 р.

— діялися гіркі зневаги через унію. Маєтності владичні й монастирські повідбирані, Священики в пониженні. Уніяти, захопивши духовну юрисдикцію, прикладають їм ніж до горла. Де ще в яким куті зосталася правдива батьківська Віра, там єзуїтські проповідники пускають в рух різні наклепи. Усі благання православних на Сеймах зостаються даремними: одна згадка про Православну Віру викликає гнів”.⁴

Або ще один учасник Хмельниччини, Грондський, описуючи причини повстання Богдана Хмельницького, подає так: “Щодо Грецької Релігії русинів, то сильно всіх вражало, що як траплялося якомусь їхньому панові з якихнебудь мотивів перейти на Римську Віру (а бувало це дуже часто), то й підданих змушувало до неї ж. А як донебудь вони стояли при своїм, то Церкви в них силою відбирано й на потреби Римської Віри обертано. По інших містах усякими способами призводили панів до того, щоб вони помалу перетягали народ на Римську Віру за поміччю її унії з Римською, а кого не могли привести до того спокійними й ласкавими способами, тих змушували до того силою, забираючи непокірних до

---

4 М. Грушевський, там само, ст. 82.

в’язниць, інших віддаляли від урядів, а на їх місце настановляли інших, подібних убранням, але дуже відмінних наукою. І всяку владу й суд над ними присвоювали собі під намовами чесних патрів єзуїтів. Усе це незвичайно роздражнювало всіх, так що вони жадібно чекали тільки нагоди скинути з себе ярмо. Коли ця нагода трапилася, православні не упустили її, але обома руками за неї учепились”.⁵

І сам Богдан Хмельницький завжди підкреслював: “Повстання підняте в інтересах Християнської Віри Грецького Закону”.⁶

З цього всього ясно: уся Україна з Богданом на чолі повстала за Віру Православну проти унії!

2. “ЩОБ УНІЯ БУЛА ЗНЕСЕНА!” КРИЧИТЬ УСЯ УКРАЇНА.

Коли зібрався в Варшаві 1648-го року конвокаційний сейм, то вся Україна поставила в сеймі справу Православної Віри бойовою. І всі рішуче домагалися: “Щоб унія була знесена,

---

5 Historia belli cosacco-polonici, 1789 p., ст. 33. Див. М. Грушевський, там само ст. 83.

6 Там само, ст. 82.

і щоб тільки Грецька та Римська Віра оставалися”.²

Коли року 1648-го Великий Богдан розбив поляків під Жовтими Водами та під Корсунем, то 15 лютого 1649-го року був підписаний Переяславський Трактат, а в ньому перший пункт був такий:

“Ім’я, і пам’ять, і слід унії, котору на Русі широко видим, нехай не будеть”. А пункт 2-ий: “Римським костелам до времени, а уніятським не бути зараз”.

Так подиктована була переможним Богданом вимога всієї України.

Ці вимоги були повторені і в Зборівському Трактаті 9-го серпня того ж 1649-го року. Але Польща підписаних Трактатів не виконувала, запровадженої нею унії не нищила, і справа затягувалася до гірших часів.

3. ЦЕ ПАПА ПОВАЛИВ ПРАЦЮ ВЕЛИКОГО БОГДАНА.

Проти виконання Польщею Зборівського Трактату гостро й енергійно запротестував Папа через свого Варшавського нунція, і щим знівечив Трактата й убив саме перемир’я. Король польський запевнив Папу, що Зборівський Трактат не буде виконаний, і унії він не знищить.

² В. Липинський, ст. 72.

Коли 1651-го року вся Польща, підбурювана Папою, загорілася війною проти Богдана Хмельницького, то до короля Яна Казимира прибув папський легат Іоан де Торес, Єпископ Адриянопільський. Через цього посла Папа прислав своє благословення на війну з Хмельницьким, і повне відпущення гріхів кожному, хто піде на війну проти православних “русинів”... “Папа прислав також освяченого меча, прикрашеного перлами та дорогоцінними каміннями, щоб ним сікти українців схизматиків... На заклик Папи вся Польща піднялася, як у хрестоносний похід, і війна прийняла виразний релігійний характер...”³

У своїх листах Папа зве козаків Б. Хмельницького схизматами, варварами, чумою. Закликає польського короля “назавжди знищити з пам’яті нащадків ці вчинки варварів”.*

4. УНІЯ ЗАГНАЛА УКРАЇНУ ПІД МОСКВУ.

І Папа перемиг, — Богдан Хмельницький змушений був шукати помічі в Московії, бо він не міг своїми силами змусити Польщу дати волю Православній Вірі й знищити всіма

³ Н. Костомарів: Богдан Хмельницький, т. II ст. 301-302.

* Documenta Pontificum Romanorum, t. I N 503 p. 555.

зненавиджену унію з Римом, який так допомагав Польщі руйнувати Україну, боронячи унію.

Оце була правдива причина, що загнала Україну під Московію... Оце була правдива причина, — унія, що розвалила Україну й не дала їй змоги стати вільною... Оце була правдива причина, що розбила працю Великого Гетьмана й повстання всієї України... Це була перша причина, що незабаром кинула Україну в добу Руїни...

Чи зможе коли забути Україна, що її гін до незалежності, так сильно збільшений Богданом Хмельницьким, розбила власне унія? Ні, цього ніколи не забуде, і вічно буде ятритися ця страшна рана України, нанесена їй своїми ж синами... Буде ятритися аж до повного покаяння заблудлих синів і до щирого навернення всіх їх до покиненої Матері, Православної Української Церкви...

5. “УНІЮ МИ ПОВИННІ ВИКОРИНЮВАТИ” — ЗАПОВІТ ВЕЛИКОГО БОГДАНА.

Справи унії, що смертельно руйнувала Україну, не забув Великий Богдан і перед своєю смертю. 20 червня 1657-го року в Чигирині Пінська шляхта підписала писану присягу, в якій читаємо: “Унію, і всякі інші чужі Віри, нам, і Війську Запорізькому противні й ворожі, повинні викориню-

вати одностайно ми зо всією братією нашою”.

Через тиждень, 28 червня 1657 р. Богдан відповів на це своїм актом, в якому заявив: “Чужі секти й унію, як причини великого зла, постановляємо обопільно викоринювати”⁴

Це святий Заповіт Великого Гетьмана до всього українського народу на віки вічні!

Це той Заповіт, якого ми не повинні ніколи забувати, бо ж діло Великого Гетьмана не було закінчене, він передав його наступним поколінням.

І хто шанує найславнішого нашого Гетьмана, той мусить навіки запам’ятати і його тяжкі слова:

— Унія — причина великого зла!..

Глибоко знав Богдан і історію своєї Батьківщини, тому так правдиво окреслив значення унії в історії України. І тільки люди несвідомі можуть забувати цю велику остерогу Богдана Хмельницького проти греко-католиків.

6. УНІЯТИ НЕ ДОПОМАГАЛИ БОГДАНОВІ.

Року 1650-го 1 листопада Богдан Хмельницький зо своїм Військом Запорозьким склав у Чигирині листа до шляхетського Волинського сеймику,

---

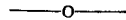
4 В. Липинський, ст. 13-15.

а в ньому писали: “Дорога́ нам Отчизна наша, але Віра природжена (Православна) дорожчою мусить бути, за яку ми все охоче вмирали... Предки наші Віру Святу (Православну) боронили, горла свої накладаючи. Польські й руські (українські) Війська Запорізькі ставали до бою, а не уніятські, — про такі й чутки не було...”⁵

Ось свідчення Великого Гетьмана, яке зло приносила унія!...

Усе це ми мусимо добре пам’ятати, коли й сьогодні відкрито готується похід на Православ’є, похід на Віру України, похід на її душу, похід на наше Найсвятіше...

Ця глибока Богданова думка була передана й наступному поколінню. І український славний патріот, гетьман Іван Виговський склав з поляками 16 вересня 1658-го року Гадяцький трактат, а 3-ій розділ у цьому трактаті в імені всієї України вимагав: “Унія має бути скасована в усіх трьох державах: в Україні, Литві й Польщі”.⁶

⁵ В. Липинський, ст. 70-71.

⁶ Дм. Дорошенко: Нарис історії України, т. II ст. 63, Варшава, 1933 р.

X.

УНІЯ — НАЙБІЛЬША ТРАГЕДІЯ УКРАЇНИ.

1. ТЯЖКА УКРАЇНЬСЬКА ІСТОРІЯ.

Українська історія мало подібна на яку іншу, — така вона тяжка, така вона сувора! Утративши свою незалежність через татарську навалу 1240-го року, Україна опинилася під татарами, але незабаром по тому її окупували литовці, а трохи пізніше, з 1569 р. і поляки. І відразу ж і литовці, і поляки повели велику боротьбу проти України, головно нападаючи на її Віру, — постановили окатоличити її. Український народ довгі віки боронився, й зрадником своєї Православної Віри не хотів ставати.

У передмові до першого видання своєї Історії України-Руси 1898-го року наш славний історик М. Грушевський правдиво писав: “Вправді, невеселий переважно образ дає нам наша історія, сумніший може часом, ніж інші. Але суспільність, що має віру в себе, мусить мати і відвагу глянути на неприкрашену правду свого минулого, щоб зачерпнути в ній не зневагу, але силу. “Пізнаєте Правду, і Правда вас визволить”...”

Так, українська історія густо поли-

та гарячою кров'ю найкращих синів своїх, і то головню за свою споконвічну Віру Православну, як основу української нації... Українська тяжка історія й ще тяжча історія Української Православної Церкви поєдналися навіки в одне ціле, і разом викупані в крові всієї України...

Унія багато підлила цієї крові...

2. УНІЯ “НА ЗНИЩЕННЯ РУСИ”.

І XV—XVIII віки в Україні — це були віки жорстокого насилля, коли поляки (а в XV віці й литовці) поставили за всяку ціну такі коли не окатоличити українців, то бодай розбити їхню Православну Віру через т. зв. унію з Римом. І добилися того, що року 1596-го таки запровадили свою унію — “на знищення Руси”, щоб ополячити українців.

Спочатку ця унія була без народу, і тільки з 1700-го року польською силою ввігнали до неї й Галичину. Але народ унію оминав, і в душі своїй беріг і береже Православну Віру батьків своїх, як найдорожчу свою Святиню.

Скажемо, православний Крехівський монастир уніяти могли захопити тільки 1721-го року. А православно-го Скиту Манявського зовсім захопити не змогли, тому, за допомогою

Австрії, зруйнували його аж року 1785-го 6-го серпня.

Унія т. зв. Берестейська 1596-го року була запроваджена поляками тільки для однієї цілі: розбити душу українського народу, щобто Православну Віру. Розбити Віру Православну, а тим самим буде розбита й Україна, бо вона винародовиться, стане католицькою, а тоді вже легко буде перевести всіх на поляків.

3. УНІЯ — НАЙБІЛЬША ТРАГЕДІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІЇ.

Унія, чи по сучасному греко-католицтво, це була найбільша трагедія української історії. Вона розбила духову єдність українського народу; вона кинула брата на брата, “русина на русина”, і навіки вбила ідею правдивої української соборности. До того єдиний український народ роздвоївся: одні тягнули до Риму і йшли з поляками, а другі обороняли православний Київ, як центр українського духа. Про політичну силу України обидві сторони мусіли забути, що й треба було ворогові, Польщі, яка вдумала свою унію, як засіб “на знищення Руси”.

І довгі віки лилася кров в Україні, і все за одно, — в обороні своєї Православної Віри. Бо Православна Віра зіллалася в нас з народом, і витворила

ла українську націю. Ворог це добре знав, і бив Православіє, щоб тим убити душу України.

Правдиву політичну ціль Берестейської Унії 1596-го р. виразно виявив католицький Єпископ поляк Едвард Ліковський у своїй праці про цю унію. Він свідчить: “Слідом за Берестейською унією пішло роздвоєння українського народу на два сторони: уніятів і неуніятів, які через довгі літа себе взаємно поборювали... Польща так довго не була певна України, як довго не була вона неуніятською...”¹

А все це розбивало дощенту і незалежність України, і її правдиву соборність. Це робили поляки при допомозі своєї унії, до якої приставали ті, кому Україна була не в голові.

4. УНІЯ РОЗБИВАЄ ЄДНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ.

А в історії нашої культури унія принесла нам величезну шкоду. Кожна наша православна церква в Галичині, на Волині, на Холмщині, і в інших місцях на Правобережжі була повна православних рукописних та стародрукованих книжок великої вар-

---

¹ Берестейська Унія 1596 р., видання українською мовою. Львів, 1916 р., ст. 1 і 3.

тости, — усе це уніятські окремі декани та наставлені адміністратори, об’їжджаючи й ревідуючи церкву за церквою, нещадно попалили... Це палення “схизматицьких” стародавніх книжок бувало в Галичині навіть за наших часів...

Або ще приклад. Тепер уже признано, що духовна культура того народу, який мав перекладену на рідну мову Біблію, розвивається скоріше й сильніше. І як Україна раділа, коли в нас появилася переклад Біблії П. Куліша! Так, раділа, але не вся, — Галичина не прийняла перекладу Біблії П. Куліша, бо перекладач був православний... Хіба це не розбиття єдності українського народу?

З цього ясно, яку страшну шкоду принесла унія (греко-католицтво) Україні, — це була найбільша трагедія українського народу!

Була, і є й тепер...

Уніятські історики літератури, напр. М. Возняк, підкреслюють, що унія допровадила до повстання в нас великої т. зв. полемічної літератури XVI-XVII-XVIII віків... Так, — піррова перемога... Так, 200 літ кращі наші сини та письменники мусіли відповідати на уніятські напади, позоставляючи інші ділянки української культури незайманими...

І власне ця полемічна література викопала духовний Збруч між братами ще з XVI віку, який з бігом часу все збільшувався і міцнів. І власне це допровадило до того, що великий акт 22 січня 1919-го року, акт Соборности України позостався в нас порожнім звуком...

І Україна стала не однодушна і в творенні своєї культури, і в творенні своєї історії.

5. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ Й ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ ЗІЛЛЯЛИСЯ В ОДНЕ.

Історія України зіллялася з історією Православної Віри. Історія Церкви поєдналася з історією свого народу. Відділити їх нема можливости.

Унію з Римом державною силою підтримував польський уряд, і при її допомозі валив і Православ'є, і Україну. І українці віки щілі витрачали свої кращі сили на внутрішню колотнечу, боронячись перед наступом унії, і через це втрачали змогу творити свою державу.¹

6. УНІЯ РОЗКОЛОЛА УКРАЇНУ НАДВОЄ.

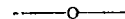
Наш славний гетьман Богдан Хмельницький підняв був усю Україну про-

---

¹ В. Антонович: Що принесла Україні Унія. Вінніпег, 1952 р.

ти Польщі, найперше вимагаючи повного знищення унії. Але Польщі сильно допоміг Папа, і Богдан Хмельницький змушений був, рятуючи народ від Польщі й Унії, віддатися року 1654-го під Москву...²

Як бачимо, Унія — це найбільша трагедія України!

---

² Див. про це вище, розділ VII цієї праці. Див. про це мою монографію: Українська Церква за часів Богдана Хмельницького, Вінніпег, 1956-го року.

XI.

ПЛАЧ НАД НЕДОЛЕЮ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕРКВИ.

1. “ПЛАЧ” МЕЛЕТІЯ СМОТРИЦЬКОГО.

Насаджувана поляками, підсилювана Римом Унія сильно вдарила український народ, сильно вдарила й його Православну Церкву. Бо Православ'є й Україна — одне ціле було й є.

Поляки разом з уніятами стали дошкульно руйнувати душу українського народу, — його Православну Церкву. Поляки Церкви наші силою передавали уніятам, Священиків, що не хотіли перехідити на Унію, тяжко катували, маетки церковні відбирали й передавали уніятам, Богослужби забороняли. І нема змоги описати тут усього, що робили уніяти во ім'я свого Риму...¹ А це ж були ніби рідні брати!

Відомий учений свого часу, пізніш Архиепископ Мелетій Смотрицький написав і видрукував у Вильні 1610-го року славний свій твір: “Плач Св. Вселенської Апостольської Право-

---

¹ Див. працю проф. В. Антоновича: Що принесла Україні Унія. Вінніпег, 1952 р. Див. ще М. Іларіон: Українська Церква за час Руїни. Вінніпег, 1956 р.

славної Церкви”. У цьому творі Українська Православна Церква гірко плаче й тяжко нарікає, до чого довели її зрадні сини уніяти, як вони розбили її своєю Берестейською Унією 1596-го року.

2. ПЛАЧ НАД НЕДОЛЕЮ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕРКВИ.

Ось уривок з цього “Плачу” Української Церкви:

“Горе мені бідній, горе нещасливій, пограбованій, позбавленій усіх моїх маєтків, обдертій з шат моїх на прилюдну ганьбу мого тіла, і обтяженій незносними тягарями!

Руки мої в кайданах, ярмо на шії, пута на ногах, ланцюг на крижах, над головою меч, під ногами глибока вода, навколо огонь негасимий, з усіх боків крик, страх, переслідування!...

Колись красна й багата, тепер я зогиджена й убога. Колись була королевою, улюбленою всім світом, тепер усі гордять і знущаються з мене...

Усе, що живе, народи й усі люди землі, — приступіть і послухайте голосу мого! Довідайтесь, чим була давніше, а чим стала, і подивуйтесь!...

Удень і вночі я плачу, і сльози, як потоки річні, котяться по моїм лиці, і нема кому потішити мене, — усі повтікали від мене, усі мною погордували!...

Рідні мої віддалилися від мене, приятелі неприятелями стали, сини мої, позавидувавши гадючому роду, отруйними жалами жалять мою утробу...

Слухайте жалібної повісти моєї, усі народи, візьміть в уха свої, усі мешканці круга світового. Сини й доньки мої, яких я породила й виховала, кинули мене, і пішли за тією, що не боліла ними, щоб насититися досхочу жиру її...*

Священики мої посліпили, Пастирі мої поніміли, старці мої подуріли, молодики мої здичіли, доньки мої вдалися в розпусту, і всі однодушно, Бога й Правду Його забувши, на душу мою сприяглися...”

Оце до такого стану допровадили Українську Церкву “брати” уніяти, що “отруйними жалами жалили її!”

І хто може спокійно читати ці страшні ридання й сьогодні, бо це ж голосила вся Україна!... Уся Україна плаче, гарячі криваві сльози проливає, що “сини й доньки мої, яких я породила й виховала, кинули мене, Православну Церкву, і пішли до Риму, пішли за тією Церквою, що не боліла ними, пішли, щоб насититися досхочу жиру її”, цебто пішли за поль-

---

* Цебто українці-уніяти пішли до Риму.

ськими ласощами панськими, пішли в унію...

Яка це страшна трагедія українського народу! Трагедія минулих часів, і трагедія сучасна, однаково... І через цю трагедію Україна безсиліла, і не могла здобути собі незалежності.

А хіба не те робиться й сьогодні, коли деякі православні, забувши свою Розп'яту Матір, Православну Церкву, потоптавши свою власну честь, ради ласощів папських пишуть по уніятських та католицьких журналах проти своєї батьківської Віри...

3. ПЛАЧ ЗА ЄПІСКОПІВ ЗРАДНИКІВ, ЩО ПРОДАЛИ СВОЮ ВІРУ.

А найбільше завинили в цьому Єпископи відступники, зрадники своєї Віри Православної, що ради лакомства лукавого, ради маєтків та панства польського покинули свою Матір Православну, і пішли до чужинців, пішли до Риму. Їх описує Мелетій Смотрицький найчорнішими фарбами. Церква Православна плаче, виступаючи проти уніятських Єпископів:

“Горе мені, порученій недбалим робітникам! Горе мені, відданій в опіку ненаситних лакомців! Горе і вам, що продаєте, і вам, що купуєте Дар Духа Святого, — срібло ваше піде на згубу вам!

Не хочете знати Правди. Не хочете знати, звідки здобувають ті, що дають вам, яким промислом вони збагачуються. Доять молоко овець, вовну стрижуть і продають, шкуру луплять і продають, годуються м'ясом і напиваються кров'ю, — а вам уділяють з обильности тих м'яс і тієї невинної крові (цебто Польща підкупила Єпископів на зраду)...

Сквернителі ви, а не учителі, гасильники, а не світильники, архископи, а не Архиепископи! Переступники Закону волі Божої, ви засліпили душі свої проклятою мамоною цього світу, ви здурили фальшивою машкарою невинних овечок Христових..."

Так Україна дивилася на тих Єпископів, що пішли в унію!

Правда, ще були Єпископи, яких українці собі не бажали, — їх призначив сам король польський. Це були чужі Україні Єпископи ще з початку свого.

4. ПЛАЧ ЗА ВТРАТОЮ УКРАЇНСЬКОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ.

Католицтво глибоко вирішувало, як знищити Україну, і вдарило в найболючіше місце України, — в її інтелігенцію, і перетягло до себе багато знатних родів. Коли повсталася унія з Римом, польський уряд кривим оком дивився на родовиту православну ін-

телігенцію, і став їх тиснути до унії. Добре роздумуючи, що унія — це релігійна нісенітниця, якої підтримувати не варто, багато знатних родів українських і білоруських покинули своє батьківське Православ'є, зрадили йому, і перейшли просто на Римокатолицтво...

І "Плач" 1610-го року гірко оплакує власне цю смертельну рану України, яку нанесла унія. Православна Церква плаче:

"О Єпископи, Єпископи... Чи вам не досить іще тієї неоціненної втрати, яку поношу я за вашим недбалством, — таку величезну втрату в золоті й сріблі, у перлах і камінні дорогах, в яких я кількадесят літ тому пишалася, як найславніша королева, убрана Отцем вашим!

Де тепер той безцінний камінь-карбункул, блискучий, як світильник, що я носила в короні своїй між перлами, як мале сонце між зорями, — дім князів Острозьких, що світив над усі інші блиском світлости Старої Віри своєї?

Де інші дорогі й також безцінні каміння тієї корони, — славні дома руських князів, — неоціненні сафіри, безцінні діаманти: княжата Слуцькі, Заславські, Ружинські, Соломирецькі, Збараські, Вишневецькі, Чорторійські, Пронські, Сангушки, Го-

ловчинські, Крошинські, Масальські, Горські, Соколинські, Лукомські, Пузини й інші нечисленні, які довго було б вичисляти зокрема?

Де при них і інші неочіненні мої клейноти? Розумію родовиті, славні, великомисленні, сильні й давні дома по всім світі голосного доброю славою, могутністю і відвагою народу руського, — Ходкевичі, Глібовичі, Кишки, Сапіги, Дорогостайські, Войни, Воловичі, Зеновичі, Паци, Халецькі, Тишкевичі, Корсаки, Хребтовичі, Тризни, Горностаї, Бокиї, Мишки, Гойські, Семашки, Гулевичі, Ярмолинські, Чолганські, Калиновські, Кердеї, Загоровські, Мелешки, Боговити-ни, Павловичі, Сосновські, Скумини, Потії й інші?”

Усі вони, будши православними українцями чи білорусами, перейшли на Католицтво, — і стали поляками...

Ось так плакав над тяжкою долею своєї Української Церкви кращий син її, Мелетій Смотрицький у своєму творі “Плач”, 1610-го року, перераховуючи ті роди, що зрадили своїй Вірі й пішли в Католицтво, а тим самим відцуралися українського народу й пристали до поляків...

І сьогодні не можна читати без сліз цього огненного “Плачу”, що палить кожному правдивому українцеві патріотові і серце, і душу...

І самі собою з серця котяться криваві сльози:

Моя Церкво Українська, Ти
Скорбная Мати,
Голгота кривава — це Ти:
Довелося Тобі мук по вінця зазнати
В путі до святої мети...
Ти в муках зродила свого Ідеала:
Пречистою будь, мов роса,
Й служити народові серцем Ти стала,
Щоб ввести його в Небеса.
Моя Церкво Українська, Ти
Скорбная Мати,
Віки Ти прибрана в терніну:
Сусіди кували в'язничні ґрати
Й чекали Твого загину.
Твоїх кращих дітей, що Ти в муках
зродила,

Сусіди зманили собі,
Ти ж осталась одною, самотня й
безсила,
На варті в тяжкій боротьбі...
Твій нешитий хітбн, Твою Віру єдину
Чужинці на двоє пірвали,
Й розірвали навіки й одну Україну,
Й стоптали святі Ідеали...
Але люті Голготські за Віру терпіння,
Що їх завдавали сусіди,
Привели Тебе, Скорбную, до
Воскресіння,
До святої над ними побіди.
Моя Церкво Українська, Ти Матінко
рідна, —
Розпались кайдани ворожі!

Ти вийшла із мук, як зірниця побідна,
Вже світять Твої дні погожі!

Ти Апостольська Церква моя
Первозванна,

Засяй нам, як сонце ясне, —
Окорми Україну, як чистая Манна,
І рзбрат навіки мине!

Позбирай же любовно під матірні
крила

Дорогих своїх рідних дітей,
Позбирай всіх своїх, кого в лоні
носила,

И пригорни до зболілих грудей!...

5. ВЕЛИКА ПОШАНА ДО “ПЛАЧУ”.

Книжка “Плач” вийшла анонімово, автора її спершу не знали. Король польський сильно розлютився, коли довідався про цю книжку, — наказав негайно поарештовувати її друкарів і автора, зробити судове слідство, а саму книжку спалити...

Але друкарі знали, що робити: книжку заховали, а польська поліція, коли прийшла до друкарні, застала тільки 36 примірників “Плачу”. І все попалалила...

Під карою 5000 зол. книжку “Плач” заборонили продавати й купувати.²

А книжка таємно розійшлась по всій Україні, і скрізь її читали, гарячі

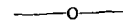
² Див. М. Грушевський: Історія України-Руси, Київ, 1907 р., том VI ст. 596.

сльози проливаючи. Книжку цю так шанували, що багато українців, помираючи, наказували покласти її їм у домовину...

Так плакали кращі сини України над розбиттям єдності їхньої Православної Церкви польською унією, над розбиттям самого народу українського...

Душа обливається слізьми й сьогодні, коли це все згадуєш... Коли згадаєш, чим могла б бути Україна, коли б унія не розколола була її на ворожі табори, коли б унія не обезсилила була Україну й не кинула її тим самим у неволю...

А автор “Плачу”, Мелетій Смотрицький тяжко потерпів, — його обвинуватили, ніби він підбурював народ на вбивство Йосафата Кунцевича, і Смотрицький подався на Схід, а потому... спасся в унії...

ЧАСТИНА IV:
ШАНУЙМО ВСЕ СВОЄ РІДНЕ.

ЧАСТИНА IV: ШАНУЙМО ВСЕ СВОЄ РІДНЕ.

ХІІ.

ШАНУЙМО СВОЮ ІСТОРІЮ.

1. ІСТОРІЯ — ТО ОСНОВА НАЦІІ.

Кожен народ глибоко шанує свою історію, бо вона — душа його, серце його. Історія — це основа нації, бо на ній же зростає народ. Усі народи шанують свою історію, як зріницю ока, як матір свою рідну.

Українська історія, — це вона одна оживляє нас, українців, і дає нам цілющу силу прямувати до тієї Правди, якої ми прагнемо всі. Це вона одна воскрешає український народ, це вона одна кличе скидати з себе кайдани неволі, в які закували Україну вороги.

А українська історія — це й історія Української Церкви, цебто Православія. І не можна безкарно фальшувати чи перекручувати цих історій, — бо історія помститься на нас, як на тих, що не шанують її.

Хто перекручує українську історію, цебто фальшує її, той нівечить душу України, той отрує синів її, той обезсилює Україну, той не дає нації розвиватися нормально!...

2. ГРЕКО-КАТОЛИКИ ФАЛЬШУЮТЬ УКРАЇНСЬКУ ІСТОРІЮ.

Унія розколола нам народнього духа, розбила народ і що далі, то унії стають активнішими, і часто перевертають та фальшують нам нашу історію, і то роблять так, ніби вони були б зовсім чужі нам, ніби наша історія чужа їм.

Сьогодні греко-католики зневажають нашу українську історію, пишуть про українські найсвятіші речі, що хочуть, і відкрито фальшують українську історію... Так ніби вона й не їхня!...³

Вони опльовують Візантію, звідки ми всі прийняли свою Віру Православну, осміюють і легковажать стародавні православні Літописи, баламутячи, буцім то їх “греки” повиправляли, роблять католиками нашого Святого Князя Володимира й деяких наших інших князів, у тому й кн. Данила Романовича.

Унія з Римом — це страшна доба в нашій історії, доба, що принесла нам величезну шкоду. Замовчувати це або перекручувати його можуть тільки ті, що втратили любов до своєї Батьківщини-України.

³ Див. про це фальшування української історії працю д-ра С. Парамонова в ч. 3-м місячника “Віра й Культура” за 1953 р.

Гостро виступають проти того, що то Апостол Андрей був основоположником Православної Віри в Україні, бо вони хочуть підвищувати тільки свій Рим, а не Київ.

Тут можна було б подати довгі десятки цитат з творів великих і видатних наших істориків та учених, серед них і греко-католиків, які гостро осуджують унію, і визнають її великим злом для України. Багато з цього подаю в двох своїх нових монографіях: “Українська Церква за Богдана Хмельницького” 1955 р. і “Українська Церква за Руїни”, Вінніпег, 1956 року. Скажемо, відомий історик (католик) В. Липинський подає: Унія “розпалила внутрішню релігійну боротьбу, порушила духову єдність національну і страшно ослабила сили тодішніх українських православних консерватистів, а з ними ослабила підстави і найбільше відпорної сили нації”.*

3. НЕ ОБЕЗЦІНЮЙМО УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІЇ.

А все це зовсім обезцінює наше славне минуле. Бо щό було славне, воно було православне, а коли православне, то греко-католикам неміле, і вони його зневажають, у кращий спосіб — замовчують.

---

* Релігія і Церква в історії України, Філядельфія, 1925 р., ст. 46-47.

Усе це сильно баламутить нашу українську історичну ідеологію, робить нас безбатченками, заслонює наш Київ, видвигаючи зовсім чужий і завжди ворожий нам Рим...

Бо хто зневажає свою рідну історію, той своїх рідних батька-матір зневажає. І зневажаючи свою історію, яку тоді підставу маємо ми звати себе окремою нацією, коли ми усе своє найсвятіше топчемо брудними чобітьми?

А з історії нашої Віра наша Православна, — це те найцініше, що український народ створив і що він має!

І власне нею ми маємо найбільше гордитися.

4. З ІСТОРІЇ ТРЕБА НАВЧАТИСЯ.

Ми мусимо глибоко шанувати свою тяжку й сумну історію, бо ми кров'ю своєю її творили, і навчатися з неї, а тепер появились такі “історики”, що навмисне перекручують і фальшують нам наше Святеє Святих, наше найдорожче, — і нашу Віру Православну, і нашу історію... Так, ніби це роблять нам вороги чи чужинці!

Бідна українська історія! Росіяни шарпають її з початку, заявляючи, що стара Русь — то Росія, а греко-католики шарпають саму душу українського народу, настоюючи, що кн. Володимир і інші були католиками...

Так ніби об'єдналися, щоб обдери Україну з її найдорожчого й позоставити голою сиротиною... Сиротиною без історії, без Віри, без традицій...

Отже, мусимо шанувати свою історію, а не фальшувати її на римський католицький копил. Уся українська історія аж кричить, що католики, то вороги українського народу, а тому нам з ними не по дорозі, із ними треба бути дуже обережними.

Доля й історія чехів, поляків, хорватів, словаків мусить навчати і нас...

5. НЕ ЗНЕВАЖАЙМО ГРЕЦІ, МАТЕРІ НАШОЇ ВІРИ.

Уся наша Віра, уся наша Церква, багато з нашої культури, усе наше найдорожче, — усе це приходило до нас з православної Візантії чи Греції. Візантія — то праджерело української Віри й українського духа.⁴

А нам тепер фальшують цього духа, плюгавлять його, зневажають ту матір, що його породила... Бо звеличують Рим, а ганьблять Візантію.

Дух український виріс у православному Києві, і Київ — то наш Сіон. Рим був ворогом Україні всі довгі ві-

---

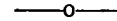
⁴ Див. про це М. Іларіон: Візантійська культура й Україна. До праджерел Української Православної Віри й Культури", "Віра й Культура" за 1953 р. ч. ч. 1, 2, 3, і окремо.

ки, і таким позостається й тепер, ворожим і чужим!

Що Рим часом когось із своїх українців вивишує, то так роблять нам і москалі, і поляки: на розклад нас!

Шануймо ж свою хоч і тяжку історію, любімо її, бо в ній все наше правдиве життя. І не замовчуймо ваги Православія в ній.

І не фальшуймо її, і не натягаймо її непотрібно на римський копил, бо він затісний для України!...

ХІІІ.

БЕРЕЖІМО СВОЮ УКРАЇНСЬКУ МОВУ.

1. МОВА — ТО СЕРЦЕ НАРОДУ.

Рідна мова — це мова наших батьків і мова народу, з якого ми вийшли. Рідна мова — то найголовніший наріжний камінь існування народу, як окремої нації: без окремої мови нема самостійного народу, бо рідна мова — то основа нашої історії, як душа цього народу.

Мова — то серце народу: гине мова — гине й народ. Гине мова — гине й історія, як історія окремого народу.

Хто цурається своєї рідної мови, — той у саме серце ранив свій народ. Той веде його до смерті!

2. СВЯТЕ ПИСЬМО НАКАЗУЄ БЕРЕГТИ РІДНУ МОВУ.

Ось через це Святе Письмо суворо наказує кожній людині: “Щоб кожен чоловік був паном у домі своїм, і говорив мовою свого народу!” (Естер 1. 22). Це велика й важлива заповідь, яка наказує всім, а особливо тим, що служать народові, говорити його мовою. Коли говорити, то й любити, шанувати й берегти цю мову.

Мова зв'язана нерозірвально з народом та його історією, і коли ми, за

Христовим прикладом, мусимо любити свій народ, то тим самим мусимо любити й берегти й свою рідну мову, бо без мови народ не може існувати. Безмовний народ — не народ. Це м'ясо й раби для народу мовного.

У Святому Писанні розповідається, як славний Неемія, що багато дбав про відродження свого народу, суворо наказував не забувати своєї рідної мови, бо знав її силу й значення для збереження окремішності народу. По Вавилонському полоні юдеї сильно єдналися з своїми сусідами, а тому “їхні сини говорили наполовину поашдодському, і не вміли говорити поюдейському, а говорили мовою того чи того народу”. Це лютило Неемію, про що він розповідає: “І докоряв я їм, і проклинав їх, і бив декого з них, і рвав їм волосся, і запрягав їх Богом”, щоб не робили такого...” (Неемія 13. 24-25). Це й до тебе, український народі в розсіянні, оце святе слово!

Христос говорив Своєю рідною арамейською мовою. І в останню хвилину, віддаючи Свого духа Отцеві, Христос скрикнув на Хресті вірша з Псалтиря (22. 2) такою Своєю рідною мовою: “Елі, Елі, — ламá савахтáні?” (Мт. 27. 46; Мр. 15. 34), цебто: “Боже мій, Боже мій, — нащо мене Ти покинув?” І кожна людина, які б мо-

ви вона не знала, в останню хвилину, покидаючи цей зрадливий світ, прокаже останнє слово таки своєю наймилішою мовою, — мовою рідною...

Апостоли так само говорили своєю рідною арамейською мовою, а Св. Петро говорив навіть з галилейською вимовою. Так, коли Петро в час суду над Христом був на подвір'ї Кайяфи, то присутні казали йому: "І ти справді з отих, — та й мова твоя виявляє тебе!" (Мт. 26. 73; пор. Мр. 14. 70; Лк. 22. 59).

3. ХТО ЦУРАЄТЬСЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ, ТОЙ ЦУРАЄТЬСЯ Й УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ.

Не цураймося ж і ми своєї рідної мови української, як не цурався Своєї рідної мови Христос, як не цурались її й Апостоли. Цуратися рідної мови — то цуратися рідного народу, а цуратися народу — то кидати свою Віру та Церкву! Хто свою рідну мову забуває, той у серці Бога не має! Зрадник рідної матерньої української мови — то зрадник батьківської Православної Віри та Церкви, який щастя й долі не матиме поміж людьми!...

Особливо тяжка й дошкульна зрада рідній мові там, де народ живе серед іншого народу, на чужині. Хто тут зраджує й кидеє свою рідну українську мову та переходить на чужу,

той легко зрадить і батьківській Православній Вірі й Православній Церкві, і вкінці стане безвірним і бездушним перекидьком. Хай Господь береже всіх від такого!

Отож, бережімо й любімо свою українську мову! Любімо її в усьому: у книжці, у пісні, у розмові. Ніколи не цураймося своєї рідної мови, де б то не було: чи в себе вдома, чи серед чужих! І не вільно ніде ховатися з рідною мовою, заступаючи її без потреби іншою. Рідна мова — то душа народу, і хто цурається її — той душі своєї цурається!

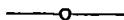
Українська мова близька й мила кожному українцеві, і тільки людина з порожнім серцем не чує її матернього тепла та небесної краси. Рідна українська мова гріє нашу душу божественним огнем, вона брениє для нас небесними звуками. Ось тому то рідна мова зветься мовою матерньою: це та мова, якою рідна мати співала над нашою колискою наші найперші пісні, що брениє нам ангольськими звуками, звуками, яких ми ніколи в житті не забуваємо й не забудемо.

Ці небесні звуки рідної української мови завжди брениє нам ціле життя неземною музикою, скрашуючи нам наше сіре життя й нагадуючи про небесне. І як любімо ми свою рідну ма-

тір, так само ми повинні любити й свою українську мову, і не тільки любити, але й шанувати та берегти її.

Блаженна людина, яка рідну мову свою береже та шанує! І жодна інша мова не брентить нам краще, як своя українська!

Українська молодь в росіяниці помітно забуває свою мову, і тим стає на дорогу винародовлення. Це загрозливий стан, і до його направи мусять негайно й одностайно стати в першу чергу родина та Церква, а далі все об'єднане громадянство й уся преса. У добрій національній освіті нашої молоді — наша світла будучність, а в її винародовленні — наше смеркання... Це загроза значно більша, як її уявляють, а тому кличу до всієї української молоді: коли ти забуваєш мову батьків своїх, мову українську, тим у саме серце раниш свій рідний український народ!...

XIV

БЕРЕЖІМО УКРАЇНСЬКУ МОВУ В ЦЕРКВІ!

1. СВЯТЕ ПИСЬМО ВИМАГАЄ БОГОСЛУЖБ РІДНОЮ МОВОЮ.

Бережімо й мову своєї Православної Церкви такою, якою вона є внас довгі віки. Ми маємо дві богослужбові мови, з них перша — наша стара богослужбова мова, т. зв. церковно-слов'янська мова, а правильніше — староукраїнська, бож вона була в нас і мовою літератури, і мовою освічених класів. Вимова церковно-слов'янського тексту в нас завжди була тільки своя українська, але Росія силою була накинута нам свою російську вимову. Тепер, де тільки можливо, ми цю російську вимову відкинули, як чужу нам, і вернулися до своєї рідної споконвічної української вимови, що довгі століття була в нас, як своя рідна.

А за нового часу в Українській Православній Церкві скрізь служать уже живою українською мовою. Робиться це тому, що Христос заповів Своїм Учням (Матвій 28. 19-20) рознести Його науку, Святу Євангелію, по всьому світові: "Тож ідіть, і навчіть всі

народи, хрестячи їх у ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа, і навчить їх зберігати все те, що Я вам заповів". А чи ж можна усі народи навчити Божої науки якоюсь однією мовою? Ні, це можна зробити тільки рідною мовою кожного окремого народу, такою мовою, щоб кожен її зрозумів. Ось через це в багатьох Православних Церквах Служби Божі правляться й Євангелію читають таки живою зрозумілою своєю мовою, наприклад у сусідній нам Румунській Церкві й багатьох інших.

Апостол Павло навчає про це так само: "У Церкві волію п'ять слів зрозумілих сказати, щоб і інших навчити, аніж десять тисяч слів (чужою мовою)" (1 Кор. 14. 19).

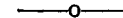
Отже, Апостол найясніше наказує, щоб у церквах служити так, щоб вірні все зрозуміли. Ось через це в Українських Православних Церквах служать українською мовою. Служіння живою українською мовою — це не ламання своїх стародавніх українських звичаїв, це тільки нове, корисніше виповнення Заповіді Христової, це метода глибше християнізувати народ, бо церковнослов'янська мова через своє застаріння цього зробити не може.

У цьому відношенні рідна мова — шлях до Бога.

2. РІДНА МОВА В БОГОСЛУЖБІ — ЦЕ КИРИЛО-МЕТОДІЇВСЬКА ІДЕЯ.

Два брати греки, Кирило й Методій, що жили в IX віці, глибоко зрозуміли апостольську науку про вагу рідної мови в Церкві, і в ділі християнізації народу взагалі, і віддали все своє життя на працю перекладу Богослужбових Книг і Книг Св. Письма на стару болгарську мову, т. зв. церковнослов'янську мову. Ціле життя своє Св. брати, що добре знали слов'янську (болгарську) мову, присвятили ширенню ідеї, щоб служити Св. Служби в Церквах рідною мовою. За це Православна Церква зарахувала Кирила й Методія до збору Святих (пам'ять їх 11/24 травня).¹

І Українська Православна Церква глибоко пройнялася ідеєю Св. Братів, і з 1919 р. запровадила живу українську мову в Богослужби.

---

¹ Див. двотомову працю: Ів. Огієнко: Костянтин і Методій, їх життя та діяльність. Варшава, 1927-1928 роки.

XV.

БЕРЕЖІМО СВОЇ УКРАЇНСЬКІ ПІСНІ.

1. РІДНА ПІСНЯ ПІДНОСИТЬ НАМ ДУХА.

Український народ здавна вже на цілий світ уславився своєю гарною піснею. Пісня ця не тільки високо художня й високо мелодійна, але завжди глибоко змістовна, пристойна, навчальна. Пісня українська з давнього часу знаходиться під великим церковним впливом, і вона завжди веселить людське серце й потішає душу. І не тільки тішить душу, але й бадьорить її й підносить до Неба. Гарна пісня очищує й гартує нам духа.

І як це не дивно, а в нас є й такі, що міняють свою рідну величну українську пісню на чужу тандиту. Чужі пісні не веселять нашого серця, не гріють його, не кличуть душі нашої до Неба, — бо нерідко мають і непристойний зміст.

Хто любить свій народ, хто любить свою рідну мову, той любить, шанує й береже й рідну пісню. Пісня — це душа народу, пісня — це щира розмова з своїм серцем, і тому то рідна пісня така мила нашому серцю та нашій душі. Це особливо треба сказати про пісні, що наближуються до цер-

ковних, і мають великий вплив на нас. А церковні пісні перейняті надхненням Духа Святого.

2. ЦЕРКОВНА ПІСНЯ НАБЛИЖУЄ ДО БОГА.

Пісня — притаманна ознака українського духа. І це в нас перенесене й до Церкви Православної. У католиків — органи, у православних — спів.

Хори — ознака Православної Церкви. Вони славилися здавна в Україні, вони здавна — окраса нашої Церкви. Вони надають душевність Церкві, і прямують нашого духа до Неба.

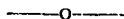
Коли співає вся Церква — враження робиться неземне, бо вся Церква зливається в одній молитві до Господа.

3. ВЕЛИЧНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ КОЛЯДОК.

Окремо треба сказати про наші українські колядки, що своєю величністю не мають собі рівних у світі. Це витвір нашої Православної Церкви. Яке сильне враження роблять вони на нас, як м'якнуть наші серця й душі при їх співі! Вони проймають нам серце й душу й возносять її Уверх, — до Неба, до Бога. Колядки на Різдво додають величності й радості Святу, а в устах дітей наших вони брешуть небесними піснями, які співали Ангели при народженні Христа, у свя-

ту ніч Різдвяну в Вифлеємі (Лука 2. 13-14).

Колядки любить, шанує й береже ввесь наш православний народ. Як побожна пісня, колядки ввійшли до нашої Церкви, і сьогодні по всій широкій Україні, по всіх її святих Божих Храмах урочисто, велично й радісно лунають колядки на Божу славу та на втіху побожним людям. І не одна сльоза — рясна й гаряча матерня та пекуча батьківська — висохне на побожних обличчях при співах цих величних колядок!...

XVI.

ПРОВАДЬМО ПО-УКРАЇНСЬКИ СВОЇ МЕШКАННЯ.

1. ШАНУЙМО СВІЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ОДЯГ.

І одяг належить до свого рідного, до того, що кожен мусить любити й берегти. Кожен народ має улюблену одіж, в якій він кохається, в яку він найрадніше вбирається. Своє рідне завжди веселить наше око, як рідна пісня веселить наше ухо, а всі разом веселять нашу душу. Христос зодягався завжди так, як зодягався Його рідний народ.

А в нас часто люблять вбиратися в чужу одіж, і то тільки тому, що чужа вона, хоч вона й ока не веселить нам, і серця не гріє. Святе Письмо рішуче наказує нам берегти й свою рідну одіж. Господь устами Пророка Софонії (1. 8) заповідає: “Покараю Я всіх, хто зодягає одіж чужинну!”

То ж не кидаймо звичайної одіжі народу свого, і не міняймо її на чужу! Світ Божий, як та лука барвиста й широка, квітами покрита, — і кожна квітка хороша, і кожна зокрема веселить наше око, і теплом вкриває нам душу. А всі разом вони станов-

лять одну прекрасну барвисту луку, Богові й людям на втіху.

Значення рідного одягу глибоко розумів православний Буковинський Митрополит Євген (Гакман), що жив у XIX столітті († 1873). Походив він із бідної української селянської родини. І коли відбувалася його інтронізація до його катедрального Собору в Чернівцях, зібралось багато панства, і всі вітали його. Підвели до Митрополита й його стареньку матір, але перебрану в панську одіж. Митрополит не дав їй благословення й сказав: “Це не моя мати... Моя мати зодягається по-українському”... І мусіли передягнути стару матір в українське, і тоді Митрополит радісно пізнав її і поблагословив...

Отож, бережімо всі свій рідний одяг! Кожна людина найкраще виглядає тільки в своїй рідній одіжі, що завжди для нас гарна, бо гарна одяга — то та, до якої звикаємо ми й звикає народ.

Так, на чужині ми позмінювали своє вбрання на практичніше європейське, але й свого не забуваймо.

2. ОЗДОБЛЮЙМО ПО-УКРАЇНСЬКОМУ СВОЇ МЕШКАННЯ.

“Покараю Я всіх, хто зодягає одяг чужинну!” наказує усім Господь через Пророка Софонію (1. 8). Тут під

“одягею” треба розуміти не саму одягу, але все своє рідне, — мову, звичаї, а також і провадження свого дому.

Національна прикраса свого дому має велике й основне значення в вихованні всієї родини, а особливо дітей, молоді взагалі. Це обов'язок наших батьків, а найперше — кожної матері.

Ти, мамо, завжди мусиш дбати, щоб дім твій оздобою своєю виглядав по-українському. Українські вишивки нехай прикрашують усе, як було в нас у Рідному Краї: наш одяг, постіль, подушки, столову білизну й т. ін. А на стінах мистецьки повишівані рушнички, як прикраса на Ікони, на портрети наших славних людей і т. ін. І писанок не забуваймо.

Треба конче давати багато вишивок на одяг наших дітей, особливо дівчаток, — щоб вони ще з дитинства не тільки звикли до всього свого рідного, але й полюбили його всією душею своєю, щоб воно стало істотою душі їхньої. Щоб вони глибоко зрозуміли Господній наказ: “Покараю Я всіх, хто зодягає одягу чужинну!” Треба цього наказу, як основу нашого національного українського життя, зрозуміти, пережити, і цілою душею сприйняти!

І нехай кожна мати напише цього

Господнього наказу не тільки в душі своїй, але й на гарній картці, належно приоздобить його, і повісить його на видному місці, і нехай частіше вивчають своїм дітям його глибоке значення. Основне значення національного життя!

Це обов'язок кожної матері по-українськи провадити свій дім на Святих, — на Різдво, на Великдень і на інші Святи. І нічого не забути з свого національного, щоб Свято справедливо заговорило по-рідному теплом до всієї родини, а особливо до молоді. На Святих ми національно зростаємо.

А вже писанки позостаються прикрасою українського дому завжди, на цілий рік. І завжди дбайте, щоб була вона в вашому домі.

Кожен з свого досвіду знає, як смакує нам наша українська їжа, наші національні страви. Смакують нам, бо це наше рідне, до якого ми позивали ще з дитинства. І ми ці національні страви сприймаємо не самим тільки язиком та шлунком, — і душа наша радіє, і серце тепліє власне від них! Бо через це згадуємо все своє рідне.

Отак само сильно підносить нам духа вся українська оздоба нашого мешкання: Ікони, картини, одяг, писанки, вишивки на всьому, вишиті рушнички, убрання постелі, убрання

стола й т. ін. І в цьому піднесенні духа і значення їх, — вони овивають душу родини теплом та спокоєм, а спокій — то правдиве щастя. Розумна й свідомо мати, яка ревно пильнує за всім цим, скоро бачить наслідки такого національного провадження до дому, — родина її міцна, а діти свідомі свого. А це — найбільше й найперше щастя для кожної матері!

І ніколи не забуде жодна українська мати належно розвісити Ікони в своєму помешканні, і то по всіх кімнатах. Іконопочитання — це Догмат Православної Віри, і про нього ніколи не повинно забувати. Звичайно, ми шануємо не саму матеріальну Ікону, а тільки ту Особу, яка намальована на ній, — тій Особі кланяємось, ту Особу цілуємо.¹

І треба подбати, щоб Ікони були справді православні, а не католицькі. І щоб хоч перед одною з них висіла запалена лямпадка.

І про все це, про національне прикрашення дому, голосно й часто говорити, навчати, писати, робити виклади. Є в нас дуже заслужений і важливий "Союз Українок", скрізь позасновуваний, — і це було б його корисне завдання проводити

---

¹ Митрополит Іларіон: Іконоборство, Вінніпег, 1954 року.

в життя все те, про що в цій “Книзі нашого буття на чужині” розповідається.

“Союз Українок Канади”, на пам’ятку ювілею свого 20 літнього існування, видав 1947-го року корисну в цьому відношенні книжку: “На сторожі культури”, в якій докладно подано, як по-українськи провадити дім. Це корисне видання для українських матерів.

XVII.

НАИПЕРШИЙ ОБОВ'ЯЗОК РОДИНИ — ВИХОВАТИ НАЦІОНАЛЬНО СВОЇХ ДІТЕЙ.

1. ІСУС ХРИСТОС ПОКАЗАВ НАМ, ЯК НАЛЕЖИТЬ ЖИТИ.

З передвічного Божого призначення відбулася свого часу в нашому людському світі велика Тайна Боговтілення, — Син Божий на землю прийшов і тіло прийняв від Діви Марії, і став Людиною, і з нами жив, і нас навчав. Христос з Неба зійшов на землю, щоб показати людям, як їм належить жити на цьому світі, щоб усім одержати правдиве спасіння і щоб усім бути щасливими.

І Син Божий, Ісус Христос, народившись з Діви Марії і ставши Людиною, не перестаючи бути Богом, як Богочоловік показав нам зразок, як має жити кожна християнська родина. Прибраним батьком-опікуном Його був старенький Йосип, який, як каже церковне Передання, був теслю. І Христос 30 років позоставався в Родині Святій, у місті Назареті в Галилеї.

2. ЯК РОДИТЕЛІ ВИХОВУВАЛИ ІСУСА.

Як бачимо з Святого Письма і як свідчить стародавнє церковне Пере-

дання, Родина, в якій жив Ісус Христос, пильно виховувала Його, пильно навчала Його, щоб дати Ісусові все те, що повинні дати батьки своїм дітям. І все це Йосип, а особливо Марія, давали молодому Ісусові, і пильно виховували Його.

Найперше навчали Ісуса своєї пра-батьківської Віри, і завжди водили Його до Храму. І знаємо, що Ісус глибоко знав Святе Письмо ще з молодечих літ, бо Його навчали цього Родителі.

Знаємо також, що Ісус пильно виконував усі звичаї свого рідного галилейського народу. Виконував, бо так Його навчили найперше Родителі. І через це Ісус Христос сильно любив Свій рідний Ізраїльський народ, і навіть тоді, коли вже виступив з прилюдною проповіддю на служення народів, то заявив: “Я посланий тільки до загинулих овечок дому Ізраїлевого” (Матвія 15. 24). Це глибоке свідчення національного патріотизму, якого навчає всіх нас Сам Ісус Христос.

Родителі ж перші навчили Ісуса Христа рідної мови, вживаної тоді в Галилеї, — і Христос говорив мовою Свого народу, мовою арамейською. Цією мовою говорили й Його Апостоли (пор. Матвія 26. 73). І в найтяжчу хвилину, помираючи на Хресті,

Ісус скрикнув останні слова Свої на землі також своєю рідною арамейською мовою: “Ілі, Ілі, — ламá савахтані?” (цебто: “Боже мій, Боже мій, — нащо Мене Ти покинув?” Матвія 27. 46).

А треба знати, що того часу всю Палестину зайняли були Римляни, і багато ізраїльтян говорили там мовою переможників або мовою грецькою. Але Христос любив і поважав мову Свого рідного народу, і проповідував тільки нею. Бо так навчили Його Родителі.

Отже, як бачимо, Родителі Ісусові зробили все, щоб належно виховати Його на вірного сина свого народу. І Євангелист Лука (2. 40) подає про Ісуса величне й глибоке свідчення: “І Дитина росла та зміцнялася духом, набираючись мудрости. І Благодать Божа пробувала на Ній”.

3. ВИХОВУЙМО ТАК І МИ СВОЇХ ДІТЕЙ.

Оцим усім Син Божий подав і нашим сучасним родинам великого й глибокого приклада, бо Він показав, як ми всі маємо виховувати своїх дітей, щоб вони стали правдивими синами свого українського народу. Ми тепер так багато нарікаємо, що наша українська молодь ніби винародовлюється, забуває українську мову і ніби мало національна. І все це силь-

но всіх нас непокоїть за нашу будучину.

Дорогі батьки і матері, — ми самі найперше в цьому винні! Діти завжди будуть такими, якими ми їх виховаємо в своїй родині. І наш найперший обов'язок, — належно виховати своїх дітей. Це святий обов'язок кожної родини дати своїй дитині все потрібне, щоб вона стала православним українцем, а не ким іншим. І ніхто інший цього обов'язку, крім родини, не виконає.

А виховувати своїх дітей треба в повній батьківській любові, з повним терпінням. Світ іде вперед, а з ним і діти наші потребують поступу, — і їх треба в цьому зрозуміти. Апостол про це навчає: “Батьки, не дражте дітей своїх!” (Єфес. 6. 4). Любячи дітей своїх повною батьківською любов'ю, ми легше виховаємо їх, як виховати повинно.

Найперше батько й мати повинні навчати своїх дітей ще від малечку своєї української Віри, щобто Віри Православної. Повинні навчати дитину належно молитися, привчати її до Церкви Божої й любити її, завжди водити її на Богослужби. Недільна й Рідна українська школа, а найбільше Церква, доповнять усе це, і допоможуть родині закінчити релігійне виховання дитини. Без належного релі-

гійного виховання ніхто повновартісною людиною ніколи не буде.

По-друге, кожна родина обов'язана дотримуватись своїх рідних українських звичаїв у Святах, у календарі, у житті, в убранні мешкання, в одязі і т. ін. Нехай ваша дитина всього цього навчається в своїй рідній хаті, у своїй рідній родині, від своїх рідних батька й матері, тоді ці звичаї справді будуть для неї рідними, своїми, українськими. Тільки родина, тільки батько-мати можуть прищепити своїй дитині свої українські звичаї, а тим зробити її українцем. По-за родиною ніхто цього не зробить.

По-третє, у кожній нашій родині мусить бути в хаті тільки своя українська мова. Не забуваймо того, що наказує нам Святе Письмо: “Щоб кожен чоловік був паном у домі своїм, і говорив мовою свого народу!” (Естер, 1. 22). Щобто, саме Святе Письмо наказує вам, батьки й матері, щоб ви говорили в домі своїм тільки українською мовою. Дорогі матірки, — починаючи від колиски, найперше ви говоріть до своєї дорогої дитини тільки українською мовою. І так само й далі весь час говоріть до неї тільки українською мовою, щоб ця мова стала дитині вашій справді “матірньою” мовою.

І ще від колиски співайте дітям

тільки наших українських пісень. Ти, мати, найбільше прищепиш своїй дитині свого рідного, і ти перша виховаєш її на українця.

Ми так часто шукаємо винного, — чому наші діти не говорять по-українськи? І все складаємо вину, — на школу, на Церкву. Та це зовсім не так: винний у цьому перший ти, батьку, винна в цьому найперше ти, мамо!

4. КОНЧЕ МАЙМО БІБЛІЮ В ДОМІ СВОЇМІ

Сьогодні освіта глибоко пішла між народ, і сьогодні всі читають. І треба привчати й дітей своїх, щоб вони конче читали українські книжки. Хто не читає українських книжок та української преси, той свідомим українцем бути не може.

Але є одна Книга, яка конче мусить бути в кожному домі, в кожній родині, в кожній людині, — Книга ця — це Біблія.

Біблія — це Книга з книг. Це книга, яка перекладена на всі мови світу, у тому й на мову українську.

Біблія — священна Книга всіх народів. Усі її читають, усі з неї навчаються, це всежиттєва Книга для кожного. Хто не читає Біблії, хто не навчається з неї, той повновартісною людиною бути не може.

Біблія — це наш супутник на все

життя. Тому конче виховуймо нашу молодь на Біблії, а особливо на Новому Заповіті, як душі її.

Читаючи Біблію чи Новий Заповіт, кожен навчається, як треба жити на світі, щоб щасливому бути. Крім цього, кожен навчається і своєї рідної мови, бо Біблію треба читати тільки українською мовою. А вона писана хорошою нашою мовою.

Усі великі люди виховувались найперше на Біблії. Одного разу на зборах учених у Франції підняли питання, яку б хто книгу взяв з собою, коли б був засуджений на досмертну в'язницю, і дозволили б йому взяти тільки одну книгу. І всі присутні одногласно висловились, що такою книгою може бути тільки одна Книга: Біблія.

Коли помирав великий англійський письменник Вальтер Скотт († 1831), то просив щось почитати йому. Його запитали: “З якої книги?” На це славний письменник відказав: “Є тільки одна Книга: Біблія!”

Про Новий Заповіт великий англійський письменник Чарлз Діккенс (1812-1870) сказав: “Новий Заповіт — це найкраща Книга, яку коли знав світ і яку коли буде мати він!”

Великий англійський поет Байрон (1788-1824) ніколи не розставався з Біблією, як куди подорожував.

І він написав на своїй Біблії: “У цій Священній Книзі тайна всіх тайн. О, щасливі ті люди, яким Бог дає змогу чути слова цієї Книги, читати і молитовно з захватом сприймати їх... Краще було б не родитися тим людям, які читають Біблію для критики і для непошани її!”

Так само й великий німецький поет Генріх Гейне (1798-1856) писав: “Своїм душевним просвітленням я цілком обов’язаний читанню одної Книги. Так, це стара, проста Книга, скромна, як природа, яка виглядає просто, як сонце, що нас гріє, як хліб, що нас годує... Ця Книга — це Біблія. Зовсім справедливо звать Біблію Священним Писанням. Хто загубив Бога в душі своїй, той може знову знайти Його в цій Книзі, а хто ніколи Його не знав, на того повіє від неї диханням Божественного Слова”.

Так само й великі вчені найціннішою Книгою вважали Біблію. Великий анатом Рудольф Вагнер (1805-1864) писав: “Це найдивніша особливість Біблії, що вона сама дає найсильніше переконання в Божественному її походженні тому, хто поважно й ревно заглиблюється в неї, і перевіряє на ній своє життя”.

Імператор Наполеон I (1769-1821) так говорив про Євангелію: “Євангелія має якусь таємну силу,

якусь теплоту, яка впливає на розум і просякає в серце. Євангелія — це не книга, а жива, діяльна, могутня істота, яка перемагає все, що їй противиться. Ось вона лежить на столі, ця Книга над усі книги, — я не перестаю читати її, і читаю її щоденно з однаковим свіжим задоволенням. Захоплена красою Євангелії душа вже не належить собі: Бог оволодіває нею цілком: Він уже керує її думками й бажаннями, вона вже стає власністю Бога”.

Найбільший філософ світу Еммануїл Кант (1724-1804) писав про Євангелію: “Добре робить той, хто шукає собі заспокоєння в Євангелії. Вона справді невичерпне джерело всіх Правд, яких ніде не знайти, коли розум точно окреслить границі своїх володінь”.

Знаменитий німецький філософ Густав Фехнер (1801-1887) свою статтю про Біблію закінчує так: “Усі твори, — найкращі й найрозумніші, що думають бути вічними, — гинуть, уступають місце іншим творам з іншою наукою. Одна Біблія, стара Біблія позостається й буде позоставатися, і Дух Христа, що в ній, буде просякувати радістю й здоров’ям усіх зморених духом і втомлених, хто буде приходити до неї”.

І так далі, і так далі. Можна б тут

подати довгі сотні думок про Біблію чи про Новий Заповіт славних учених, поетів, діячів і т. ін., — усі вони звали Біблію Книгою над книгами, усі вони благословляли вплив її. Тільки повні атеїсти та неуки оспорюють це, тільки повні безбожники та неуки виступають проти Біблії.

Наш найбільший філософ Григорій Сковорода (1722-1794) ніколи не розставався з Біблією, яку читав в гебрейському оригіналі. Він багато подорожував, і завжди носив Біблію з собою. І вмер, поклавши голову на Біблію! Бо вона дала йому все до життя.

Усі ці вищеподані свідчення про Біблію ясно кажуть нам, що ця Книга над книгами мусить бути в кожному домі. Конче читаймо її, а вже найкраще — Новий Заповіт, або хоч саму Євангелію. Виховуймо молодь нашу на читанні Євангелії. Нехай молодь наша навчається й української мови, читаючи Євангелію.

Православна Церква всіх закликає до читання Святого Письма, як основи нашого виховання.¹

---

¹ Але правдиво вияснювати значення того чи іншого місця Святого Письма Православна Церква позоставляє не окремій особі, а Церкві.

5. НАЙПЕРШЕ ВИХОВАННЯ, ТО В РОДИНІ СВОЇЙ.

Ось тільки так, належно виховуючи свою дитину в самій родині, і навчаючи її від малечку своєї Віри, своїх звичаїв та своєї мови, можна виховати українську дитину належно, щоб вона стала правдивим сином чи донькою свого українського народу, щоб вона стала повновартісною людиною. А вже до того, що дитина одержить у родині своїй, додасть свого і школа, і Церква. Але найперше виховання завжди буде те, чого навчиться дитина в родині своїй. Що одержить удома, те й понесе з собою на все своє життя.

І пам'ятаймо всі, що кожен, хто винародовлюється і пристає до чужого, там він своїм ніколи не стане, і щасливим у чужому ніколи не буде. Там він усе життя своє буде чужим і сиротою. І буде блукати, як неприкаяний!

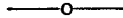
І в усьому цьому наслідуймо Родителів Ісуса Христа, які подали нам глибокого приклада виховання наших дітей. Ще є час зрозуміти всім батькам і матерям, що їхнє найперше завдання, — національне виховання своїх дітей. Вони за це відповідають!

І коли батьки й матері глибше зрозуміють, і пильно виконають свій

обов'язок супроти своїх дітей, то всі наші українські діти будуть зростати й зміцнитися духом, набираючись мудрости. І Благодать Божа буде на них пробувати.*

Молімо ж Милосердного Господа, щоб Він послав усім нашим Українським родинам повного зрозуміння великої відповідальности за виховання своїх дітей, і щоб вони віддали на це всі свої сили, і таки зробили нашу молодь українцями!

---

* Див. про це добру працю Проф. Ів. Гончаренка: Як виховувати наших дітей, 1956 р. Відбитка з "Віри й Культури".

XVIII.

ДОСТОЙНО ТРИМАЙМОСЯ СЕРЕД ЧУЖИНЦІВ.

Як достойно тримати себе серед ворогів, показує стародавня гебрейська легенда: "На ріках Вавилонських" (написав М. Іларіон):

Колись гебрейців до неволі
Погнано в гордий Вавилон,
Пішли й царі на ласку долі,
І зацікавив Святий Сіон.

Й вони над річками чужими
Сиділи й плакали всі в тузі,
Пророки ж співами журними
Були з народом у супрузі.

Й лилася тужно пісня в горі
За втрачені ясні свободи,
І в сльозах слухали їх зорі,
Й шептались млосно тихі води.

Найтяжчий сум — то сум за волю,
Коли криваво серце плаче,
Коли душа вмирає з болю
І слово губиться гаряче.

Й Пророки тужно душу рвали,
Крик серця нісся до Єгови:
"Хіба не вонні наші хва́ли,
Що Ти забув Свої нам нам мови?"

Й усе заслуhalось навколо,
Спинились в річці сині хвилі...
І низько всім хилилось чόло,
Й співать пророки вже не в силі...

Й на вербах тихих та плакучих
Чуйні повісили бандури,
І в мріях болізно пахучих
Шугали на Сіонські мури...

Аж ось надходить їх сторожа,
Пророча пісня й їх схопила:
“Заграйте й нам, голото Божа,
Якщо не хочете на вила!”

І тихо стало в чистім полі,
В Пророків серце рветься з муки:
“Заграти ворогу в неволі?
Нехай вкоротить Бог нам руки!”

Й Пророки шепчуться в нараді,
Говорять очі замість слова,
Чекає ворог лютий в зваді,
Та пісня славна вже готова:

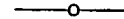
Один по одному Пророки
Собі враз пальці відтинали:
Не втішаться від гри жорстокі
Кати трипрокляті, шакали!

І крикнули Пророки в тузі:
“Та як же можуть грать безпалі!”
І руки витягли в печалі,
А люд завмер в грізній напрузі...

І кров свята із рук стікала,
І землю багряно кропила,
Й росли гебреям горді крила
Втекти з липких тенет Ваала...

А з неба моргали їм зорі
І йшли купатись в тихі води,
Й не втратив чести люд у горі,
Й цвіла надія до свободи!...

Уміймо ж берегти все своє рідне,
Й уміймо достойно себе тримати се-
ред чужинців!

**ЧАСТИНА V:
ЗАВЖДИ БУДЬМО УКРАЇНЦЯМИ!**

ЧАСТИНА V: ЗАВЖДИ БУДЬМО УКРАЇНЦЯМИ!

ХІХ.

ГОРЕ ЗРАДНИКАМ СВОГО РІДНОГО!

1. НИКОЛИ НЕ ЗАБУВАЙМО СВОГО РІДНОГО УКРАЇНСЬКОГО.

І де б ми не знаходились, — чи то вдома, чи на чужині, — ми мусимо скрізь свято зберігати все своє рідне, обов'язані не цуратися нічого свого. “І чужого научайтесь, свого не цурайтесь”, як казав Тарас Шевченко. Особливо на чужині, або в оточенні чужих легко забувати своє рідне, але це забуття — то вже зрада. Згадування свого рідного, споконвічно православного, на чужині завжди бадьорить духа, тишить серце й відсвіжує всю людську істоту.

Емігранти, а надто вигнанці з рідного краю, що мусіли жити на чужині, завжди найбільше бадьорили свого духа береженням рідних звичаїв. Різдвяні колядки та Великодні звичаї надавали вигнанцям з рідного краю духового гарту та бадьорости

духа, а це приносило їм силу терпіти холодну чужанину, і давало їм міць не забувати про рідне, що виросло в Православній Вірі.

Старі гебреї ніколи не забували свого рідного Єрусалиму, навіть у тяжкій Вавилонській неволі, про що склали славного й величного 136-го Псалма:

Над річками Вавилонськими,
Там ми сиділи та й плакали,
Коли згадували про Сіона...
...Якщо забуду про тебе,
Єрусалиме, —
Хай забуде за мене десниця моя!
Нехай мій язик до мого піднебіння
прилипне,
Якщо я не буду тебе пам'ятати,
Якщо Єрусалима я не піднесу
Над найвищу веселість свою!...

Отак і ми мусимо завжди пам'ятати про свого Єрусалима, — про свій Рідний Край та про все своє рідне, про свою Православну Віру та Україну. Ми обов'язані про все рідне пам'ятати, як про найбільше й найсвятіше в нашому житті, бо хто його позбавиться, той позбавляється душі своєї, й стає людиною бездушною та безвартісною.

2. МІШАНЕ ПОДРУЖЖЯ ПРИНОСИТЬ НЕЩАСТЯ.

Пам'ятаючи про свій рідний народ та свою рідну культуру, не вступаймо в мішані подружжя. Коли чоловік і жінка різної Віри, а до того ще й різної нації, така родина ніколи щасливою не буде. У такій родині не буде ідейної спільноти, яка одна цементує її. Для чоловіка й жінки в мішаній родині все буде різне: різні обряди, різні звичаї, різна мова, різні Свята, різний календар... А це все веде до пекла в хаті, яке й бачимо звичайно по всіх мішаних родинях. І нещасливі не тільки батьки, нещасливі й діти, і діти дітей...

І ще вдавнину, ще року 1587-го відомий наш письменник Герасим Смотрицький, перший ректор Острівської Академії, у своєму творі "Ключ Царства Небесного" яскравими фарбами малював те пекло, яке повстає в родині мішаного подружжя на основі різниці хоча б одного календаря. Він писав:

— А ось вам чоловік та жінка. Сам Бог звелів першому наказувати, а другій слухатися та коритися. У Божих молитвах, у постах та Святах вони мають бути, як одне серце й одні уста.

"А новий Календар залізає туди,

де побралися православний та католичка. Бо ж коли одному з них буває середопістя, то другому — запусти. А потім одному Страсті Христові, а другому веселий Великдень...

"Так само й усі Свята рокові треба б святкувати радісно з дітками та з слугами на хвалу Божу, а в мішаному подружжі мусять святкувати різно, від чого певно одному буває маркотно, а другому немило"...

Статистика розводів показує, що при мішаних подружжях їх буває до 20%, а при однонаціональних — тільки 4%.

Ні, — сильно остерігаймося всі мішаних подруж, бо вони — зрада своєму народові! Мішані подружжя звичайно ведуть до винародовлення.

3. ХТО ЦУРАЄТЬСЯ ПРАВОСЛАВІЯ, ТОЙ ЦУРАЄТЬСЯ УКРАїнської ІСТОРИЇ.

Зрадники свого народу завжди нещасливі, порожні люди, бо вони ніколи не мають спокійного сумління. Зрада рідного ходить за ними, як та тінь, не позоставляючи їх у спокої ані на хвилину, не даючи їм душевного відпочинку ніколи. Серце їх сохне, душа черствіє та в'яне, — і щастя відлітає від них. Такі зрадники рідного православного надто сильно відчують свою духову порожнечу на Святах, коли особливо ясно стає їхня зрада. Таких зрадни-

ків люди не поважають, відвертаються від них, як від невартих пошани. І жити їм стає вже на цьому світі правдивим пеклом...

Хто зрадив свою Православну Віру й Православну Церкву, той цілі довгі віки буде тяжко каратися сумлінням своїм, а Бог і люди цієї зради йому не забудуть на віки віків. До двадцятого коліна зрада Православію буде мститися на зраднику, безперестанно буде висіти над ним караючим мечем, буде гнати його з місця на місце, аж поки зрадник не схаченеться й не повернеться до своєї Православної Віри та Церкви!...

Біймося ж цієї духовної порожнечі, що вбиває зрадника й відбирає від нього образа та подобу Божу!...

І ніколи не забуваймо, що хто зрікається від Української Віри, цебто від Віри Православної, той тим самим зрікається від української історії, — від Св. Володимира Великого, від усіх українських князів, від гетьмана Богдана Хмельницького, від гетьмана Івана Мазепи й усіх інших гетьманів, бо всі вони були православними, бо вся українська історія творилася православними руками.

І всі вони основою України вважали Святу Православну Церкву, а відступлення від Православ'я звали просто зрадою їй і Україні.

4. ЦУРАЮЧИСЬ ПРАВОСЛАВ'Я, МИ ТИМ ОБЕЗСИЛЮЄМО УКРАЇНУ.

Народ, що легко кидає споконвічне й пристає до чужого, ніколи сильним не буде, бо він свого, віками набутого, цурається, а нового чужого не сприймає вповні. Він хитається від свого старого до чужого нового, а це робить його хитким та несталим. З таким народом ніхто не рахується, такого народу ніхто не поважає, і він не має ґрунту, на якому міг би сильно защепитися, рости й розвиватися. І стати незалежним трудно йому.

Бо все своє рідне — це головна основа, це той родючий ґрунт, на якому кожна людина міцно й вільно стоїть, росте й зміцнюється. А Православна Віра — це вона породила нам усі наші звичаї, традиції, основу українського духа. Корінь його — то Православна Віра, і не допускаймо, щоб Україна позосталася без кореня, бо що без кореня, те всихає.

Своє рідне складається з окремих маленьких частин: якийсь звичай, сам по собі ніби й дрібний, пісня, одежа, мова й т. ін. Кожна окрема частина сама по собі ніби й мала, але вона сотнями ниток пов'язана одна з однією. Ось чому, коли хтось зрікається чогось одного, ніби й малого, той уже тим самим починає

зраджувати й своєму народові. Так у нашій тілі хвороба найменшого органу вкінці псує все тіло. Ось тому не вільно зрікатися ані найменшої рисочки з свого рідного православного, бо коли хоч лапка зав'язла, то й пташка пропала!

5. ЗНАЙМО СВІЙ ЗАКОН.

Український народ у своїй масі не раз виявляв велику силу в обороні свого православного. Року 1582-го Папа Григорій XIII насиллям запровадив нового календаря, нового стиля, й наказав, щоб по 4 жовтня йшло не 5, а 15 жовтня. Польща відразу це виконала, і кинулась на український народ, щоб він приймав нового календаря. Український православний народ однодушно став проти цього, — і святкує аж до сьогоднішнього дня Свята за своїм стародавнім календарем, бо ми його своєю кров'ю боронили.¹

Треба нам іти за наукою Христа, що сказав: “Я не руйнувати Закона прийшов, а виповнити” (Матв. 5. 17). Не руйнуймо ж і ми своїх стародавніх законів, щєбто звичаїв свого на-

¹ Див. М. Іларіон: Боротьба проти нового стилю, “Слово Істини” 1948 р. ч. 6. А також Календар “Рідна Нива” на 1952-ий рік, ст. 61-70, Вінніпег.

роду, але виповнюймо їх, коли треба, щоб вони, на рідному ґрунті, зростали на краще, — і в цьому буде природний розвиток (еволюція) їх. Щєбто, бережімо, любімо й шануймо все своє рідне, православне, як Закон українського народу!

Оце Закон українського народу, — його рідні православні звичаї, його найсвятіші святоці, Закон, якого Христос завіщав нам любити та берегти. Народ без свого Закону, щєбто без своїх рідних звичаїв, обречений на загибель: “Проклятий народ, що не знає Закону!” (Ів. 7. 49).

Знаймо ж усі свій Закон, щєбто все своє православне, рідне українське, — і не підпадемо прокляттю! Про такого народа співає Пророк Давид у 111 Псалмі:

Блаженний муж, що боїться
Господа,
Що заповіді Його любить:
Буде сильне насіння його на землі,
Буде поблагословлений рід безневинних!
Слава й достаток у домі його,
А правда його пробуває навіки!
І навіки він не захитається,
В вічній пам'яті праведний буде!

6. ТУМИ ЗАВЖДИ ВАЛЯТЬ УКРАЇНУ.

У XVI — XVII століттях ті, хто служив татарам, звалися тумами, і

з часом цих зрадників-тумів ставало в нас усе більше та більше. Туми руйнували Україну і ставали їй юдами. Вони вірно служили татарам, полякам, москалям, туркам, але не Україні. Туми були слухняні й старанні під рукою кожного чужака-пана, але не під рукою українця: у себе були вони руйнниками.

Ось такі туми не вивелися в нас іще й досі, і вони сильно руйнують наше життя, як це було, скажемо, на Волині за останньої польської займанщини, коли тамешні туми під плащиком українства робили шкідливу Україні польську роботу. Дійшло аж до того, що ці волинські туми, разом з польською поліцією ходили по православних Церквах, і скрізь забирали й нищили богослужбові книжки в перекладі проф. Ів. Огієнка...

Зрада — найбільший гріх супроти свого народу й своєї Віри, і весь народ мусить пильнувати, щоб до останку вивести тумів із свого оточення. Сам Христос наказав: “Стережіться фальшивих пророків, що приходять до вас в одежі овечій, а всередині — хижі вовки!” (Мт. 7. 15).

І як багато в нас українців поза своєю Українською Церквою: вони переповнюють церкви російські, повно їх по молитовних домах усяких

сектантів. І росіяни часто виступають проти українців взагалі, а особливо проти Української Церкви, і це вони роблять і за допомогою тих українців, що ходять до російських церков. Те саме треба сказати і про всяких сектярів. І ще треба згадати: дуже велике число українців взагалі до церкви не належить, а тим самим винародовлюється.

Це велика трагедія українського народу на чужині. І треба добре пам'ятати, що коли ти не належиш до Української Православної Церкви, то ти:

1. Обезсилюєш український народ, а тим і валиш його, не даєш йому нормально здобувати волю й самостійність.

2. Ти не зростаєш у національній свідомості, і тим також сильно шкодиш Україні, бо ти зростаєш у чужому для України оточенні.

7. УСІ ДО ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ!

Українська Православна Церква провадить тепер глибоку й велику національну працю, і кожен вірний стає в ній правдиво свідомим українцем. І тому стає наказом часу, щоб усі наші різні організації стали якнайближче до Православної Церкви, і щоб усі вони вводили своїх членів до неї.

І щоб усі без виключення ставали практикуючими православними: вчачали до Церкви, сповідалися, причащалися, брали уділ у церковній праці.

Особливо це стосується до нашої української інтелігенції, — вона вся мусить вернутися до своєї Віри прабатьків своїх, до Святого Православ'я, і вся мусить увіллється до Православної Церкви. І злитися з нею всією своєю істотою.

І вся наша інтелігенція мусить конче стати відкрито практикуючими християнами. Увесь народ дивиться на свою інтелігенцію, — і радісно піднесеться на душі, коли побачить її в церкві справді практикуючими християнами! Інтелігенція мусить зрозуміти свою провідну ролю, і злитися з народом душею — у Церкві.

І щоб усі глибоко зрозуміли: Спасіння українського народу тільки в Православній Церкві! Єднаймося всі в Ній, а в єднанні сила.

Року 1923-го 14 березня Рада Амбасадорів прилучила Галичину до Польщі. Усім крутив французький католик прем'єр-міністер Клемансо. Коли українська делегація запитала його, пощо Галичину віддано ворогам її, полякам, Клемансо відповів:

— Але ж Галичина католицька, і Польща католицька... Не могли ми

віддавати вас під православних...

Так історія сотні раз мститься за відступництво від Православ'я...

8. БЕРЕЖІМО Ж УСЕ СВОЄ РІДНЕ!

Оце “Книга нашого Буття на чужині”, цебто, як нам жити, щоб позостатися таки українцями і в нашому великому розсіянні, де б ми не пробували.

“Бережімо все своє рідне”, — коротка на це відповідь. Відповідь коротка, але віковична відповідь і високо авторитетна, бо ця відповідь здавна давала й Церква.

Я написав цю книжку, як чисто православний, для кого Апостольська Заповідь: “Один Господь, одна Віра, одне Хрещення” (Єф. 4. 5) є Заповідь реальна, і такою Вірою для мене є тільки Віра Православна, яка серед усіх Християнських Ісповідань найчистіше зберегла Христову та Апостольську Науку. А хто від неї відцурався, той відступник, тому в Україні є тільки одна головна Християнська Віра — Православна, а не дві і не кілька.

Я написав цю книжку, як українець, для кого Віра Православна — це Свята Віра дідів і прадідів його, це Віра всіх великих і славних мужів його, це найсвятіша Слава його батьківщини України, це Віра 95%

братів його в Україні! Віра Православна — це душа України, і хто з українців не визнає її, той бездушний!...

Я написав цю книжку, — плач моєї душі, — як український історик, який на тисячах давніх актів глибоко переконався, що це власне унія не дала Україні змоги стати державою незалежною, що Ватикан завжди був запеклим ворогом України, що всі найкращі великі мужі України завжди голосно твердили: “Унія — це причина всякого лиха в Україні!”*

На основі всього цього всяке роздирання Святої Віри Православної, це є роздирання Найсвятішого Хітона Христового, роздирання самої душі України!...

Цю книжку написав я кров'ю серця свого... Це моя сповідь, яку я складаю перед усім українським народом, перед усім українським Духовенством... Це та сповідь, яку я незабаром понесу й до Найвищого Судді нашого, — до Справедливого Господа...

---

* Хто хоче глибше пересвідчитися в усьому цьому, тих відсилаю до своєї монографії: “Українська Церква за час Руїни”, Вінніпег, 1956 рік. Там подана безліч матеріялу про все це.

Написав я цю сповідь по ціложиттєвм вивченні української історії та української Церкви, написав на схилі свого трудящого життя. Ця моя сповідь — це мій всежиттєвий висновок.

І висновок цей опертий не тільки на всежиттєвій моїй науці, але й на всежиттєвому широкому й глибокому досвіді.

—o—

ЗМІСТ ЦЬОЇ КНИЖКИ:

ЧАСТИНА I: ВСТУП.

I. Як жити на чужині	Сторінки:
1. Життя на чужині винародовлює	7
2. Православна Церква береже від ви- народовлення	8
3. Бережимо все своє рідне	9
4. Людина — це витвір довгої історії	10
5. Хто кидає Православну Віру, той тим нищить українську культуру й історію	11
6. Православна Церква дає повне наці- ональне виховання	13
7. Бережися почуття меншевартості	15

ЧАСТИНА II: РІДНИЙ НАРОД ТА БАТЬКІВЩИНА.

II. Любімо свій рідний народ і служімо йому.	
1. Ісус Христос наказує нам найперше дбати про свій рідний народ	20
2. Служити народові, то служити Богові	21
III. Бережимо всі свої рідні звичаї!	
1. Українські звичаї створила нам Пра- вославна Церква	23

2. І це Сам Ісус Христос навчав нас лю- бити й берегти свої рідні звичаї ...	24
3. Не міняймо свого ім'я на чуже	24
4. Не вільно зневажати свої рідні звичаї	25
5. Хто кидає свої рідні звичаї, той пе- рестає бути українцем	28
IV. Любімо свою батьківщину.	
1. Батьківщина — наше наймиліше	30
2. Любити свою батьківщину навчає нас Святе Письмо	31

ЧАСТИНА III: ПРАВОСЛАВНА ВІРА.

V. Бережимо свою Православну Віру й Церкву.	
1. Православна Віра найголовніша для українця	34
2. Православна Віра — душа українсь- кого народу	35
3. Хто перестає бути православним, той перестає бути повним українцем	35
4. Православна Віра — це корінь Укра- ни	37
5. Православна Церква — це найцінні- ший скарб України	39
VI. Українська Православна Віра й Церква.	
1. Україна рано пізнала Грецьку Віру	41
2. Кн. Володимир прийняв Православ'є	43
3. Православна Віра стала в Україні всенародньою	45
4. Це Православна Віра створила укра- їнську культуру	46

5. Православна Церква й українська історія злилися в одне 47
6. Великі впливи Української Православної Церкви на інші Церкви 47
7. Українська й Російська Православні Церкви — Церкви ідеологічно різні 48

VII. Будьмо ісповідниками своєї Православної Віри.

1. Ніколи не забувай, що ти православний 50
2. “Воля Віри” кажуть атеїсти 51
3. Україна — православна 53
4. Папи Римські віддавна руйнують Україну 54
5. Заколотник України — Святополк Окаяний 57
6. Православні княжни Ісповідниці 58
7. Мученики за Православіє 60
8. Не хочу меча від Св. Петра й корони від Папи! 62
9. Князь Данило корону взяв, але унії не прийняв 63
10. Українські полоненики таки позоставалися православними. 65
11. Будьмо й ми Ісповідниками Православія 67
12. Це папство знищило Україну 68

VIII. Виконаймо наш обов'язок національної честі.

1. Князь К. Острозький і вся Україна кличуть до честі українців: не визнавати унії. 72

2. Чи ми виконали заклик всієї України? 74
3. Православний Київ — це Єрусалим України 76

IX. Великий Богдан Хмельницький кличе всю Україну обороняти Православіє.

1. “За Віру Православну!” кличе великий Богдан 79
2. “Щоб унія була знесена!”, кричить уся Україна 83
3. Це Папа повалив працю великого Богдана 84
4. Унія загнала Україну під Москву ... 85
5. “Унію ми повинні викоринювати” — заповіт великого Богдана 86
6. Уніяти не допомагали Богданові ... 87

X. Унія — найбільша трагедія України.

1. Тяжка українська історія 89
2. Унія “на знищення Руси” 90
3. Унія — найбільша трагедія української історії 91
4. Унія розбиває єдність української культури 92
5. Історія України й Православної Церкви зіллялися в одне 94

XI. Плач над долею Української Церкви.

1. “Плач” Мелетія Смотрицького 96
2. Плач над долею Української Церкви 97
3. Плач за Єпископів зрадників, що продали свою Віру 99

4. Плач за втратою української інтелігенції. 100

ЧАСТИНА IV: ШАНУЙМО ВСЕ СВОЄ РІДНЕ.

XII. Шануймо свою історію!

1. Історія — то основа нації 108
2. Греко-католики фальшують українську історію 110
3. Не обезцінюймо української історії 110
4. З історії треба навчатися 111
5. Не зневажаймо Греції, матері нашої Віри 112

XIII. Бережімо свою українську мову!

1. Мова — то серце народу 114
2. Святе Письмо наказує берегти рідну мову 114
3. Хто цурається української мови, той цурається й українського народу 115

XIV. Бережімо українську мову в Церкві.

1. Святе Письмо вимагає Богослужб рідною мовою 119
2. Рідна мова в Богослужбі — це Кирило-Методіївська ідея. 121

XV. Бережімо свої українські пісні!

1. Рідна пісня підносить нам духа 122
2. Церковна пісня наближує до Бога 123
3. Величність українських колядок 123

XVI. Провадьмо по-українськи свої мешкання.

1. Шануймо свій національний одяг 125
2. Оздоблюймо по-українському свої мешкання 126

XVII. Найперший обов'язок родини — виховати національно своїх дітей.

1. Ісус Христос показав нам, як належить жити 131
2. Як Родителі виховували Ісуса 131
3. Виховуймо так і ми своїх дітей 133
4. Конче маймо Біблію в домі своїм! 136
5. Найперше виховання, то в родині своїй 141

XVIII. Достойно тримаймося серед чужинців.

ЧАСТИНА V: ЗАВЖДИ БУДЬМО УКРАЇНЦЯМИ!

XIX. Горе зрадникам свого народу!

1. Ніколи не забуваймо свого рідного українського 148
2. Мішане подружжя приносить нещастя 150
3. Хто цурається Православ'я, той цурається української історії 151
4. Цураючись Православ'я, ми тим обезлюємо Україну 153
5. Знаймо свій закон 154
6. Туми завжди валять Україну 155
7. Усі до Православної Церкви 157

14. **Трираменний Хрест** зо скісним підніжком — національний Хрест України. Історично-археологічна студія, з 41 малюнком. 1951 р. 100 ст. Ціна 1 дол.

15. **Князь Володимир прийняв Православ'я, а не Католицизм**, 1951 р. 32 ст. 10 цент.

16. **Поділ Єдиної Христової Церкви** і перші спроби поєднання її. Історично-канонічна монографія. 1953 р., 348 ст. Ціна 1.50 д.

17. **Культурні впливи України на Московію** (і Українсько-російський Словник початку XVII-го віку). Накладом УВАН у Вінніпегу, 1951 р., 38 ст., з малюнками, 50 ц.

18. **Візантія й Україна**. До праджерел Української Православної Віри й культури. 1954 р. 96 ст. Ціна 25 ц.

19. **Іконоборство**. Історично-догматична монографія. 1954 р. 240 ст. Ціна 1.50 дол.

20. **Хресне Знамення**. Богословсько-історична студія. Ціна 30 ц., 152 ст., 1955 р.

21. **Книга нашого буття на чужині**. Бережімо все своє рідне! 1956 р. 164 ст., 50 ц.

22. **Як поводитися в Божому Храмі**. 1955 р. 72 ст., 25 центів.

22а. **Обожнення Людини**. Ціль людського життя. Богословська студія. 96 ст., 25 ц.

23. **“Слово Істини”**, місячник духової культури й рідної мови. Чотири річники (за 1947-1951 роки). Повно цінних статей з богослов'я та історії Церкви. Ціна 10 дол.: по 2.50 дол. за річник.

24. **“Наша Культура”**, науково-популярний місячник української культури. Два річники (за 1951-1953 роки). Багато цінних статей з Богослов'я, історії Церкви та з історії української культури. Ціна 2.50 дол. за річник.

25. **“Віра й Культура”**, місячник української богословської думки й культури, орган “Українського Наукового Богословського

14. Трираменний Хрест зо скісним підніжком — національний Хрест України. Історично-археологічна студія, з 41 малюнком. 1951 р. 100 ст. Ціна 1 дол.

15. Князь Володимир прийняв Православ'є, а не Католицизм, 1951 р. 32 ст. 10 цент.

16. Поділ Єдиної Христової Церкви і перші спроби поєднання її. Історично-канонічна монографія. 1953 р., 348 ст. Ціна 1.50 д.

17. Культурні впливи України на Московію (і Українсько-російський Словник початку XVII-го віку). Накладом УВАН у Вінніпегу, 1951 р., 38 ст., з малюнками, 50 ц.

18. Візантія й Україна. До праджерел Української Православної Віри й культури. 1954 р. 96 ст. Ціна 25 ц.

19. Іконоборство. Історично-догматична монографія. 1954 р. 240 ст. Ціна 1.50 дол.

20. Хресне Знамення. Богословсько-історична студія. Ціна 30 ц., 152 ст., 1955 р.

21. Книга нашого буття на чужині. Бережімо все своє рідне! 1956 р. 164 ст., 50 ц.

22. Як поводитися в Божому Храмі. 1955 р. 72 ст., 25 центів.

22а. Обоження Людини. Ціль людського життя. Богословська студія. 96 ст., 25 ц.

23. "Слово Істини", місячник духової культури й рідної мови. Чотири річники (за 1947-1951 роки). Повно цінних статей з богослов'я та історії Церкви. Ціна 10 дол.: по 2.50 дол. за річник.

24. "Наша Культура", науково-популярний місячник української культури. Два річники (за 1951-1953 роки). Багато цінних статей з Богослов'я, історії Церкви та з історії української культури. Ціна 2.50 дол. за річник.

25. "Віра й Культура", місячник української богословської думки й культури, орган "Українського Наукового Богословського

Товариства". Видається з листопада 1953-го року. Передплата річна 4 дол., піврічна 2 дол., чвертьрічна 1 дол.

26. Євхологон або Требник, цебто Чини Святих Тайнств, Благословення, Освячення та інші Церковні Моління на різні потреби. Частина I. Вінніпег, 1954 р., 340 ст. Ціна в оправі 6.50 дол., без оправі 5 дол.

27. Як правити Святу Літургію. Практичні вказівки Священикам при Богослуженні. 1954 р., 48 ст. Ціна 2 дол.

28. Покаянний Великий Канон Св. Андрея Критського. Переклад з грецької мови. Вінніпег, 1953 р., 68 ст. Ціна 1 дол.

29. Архидиєцья Літургія й Архидиєцья Візитація. Вінніпег, 1954 р., 80 ст. Ціна 1 д.

30. Священна Книга Апостол. Апостоли на неділі й Свята цілого року та на всякі потреби. Вінніпег, 1953 р., 232 ст. Ціна в оправі 5 дол., без оправі 4 дол.

31. Д-р Проф. В. Антонович: Що принесла Україні Унія. Вінніпег, 1952 р., 110 ст. Ціна 50 центів.

32. Апостол 1547-го року. Студія. Видання УВАН у Нью-Йорку, 1954, 26 ст. і 16 малюнків. Ціна 50 центів.

33. Українська Церква за час Богдана Хмельницького. Монографія. 1956 р., 180 ст. Ціна 75 ц.

34. Українська Церква за час Руїни. Монографія, понад 400 ст. 1956 р. Ціна 3 дол.

35. Октіох. В оправі 5 дол.

36. Богослуження Православної Церкви. Підручник для Недільних Шкіл. Склад о. С. Герус. Вінніпег, 1956 р., ст. 64. Ціна 50 центів.

Набувати ці видання по такій адресі:

"FAITH and CULTURE", 101 Cathedral Ave.,
Winnipeg 4, Man., Canada.